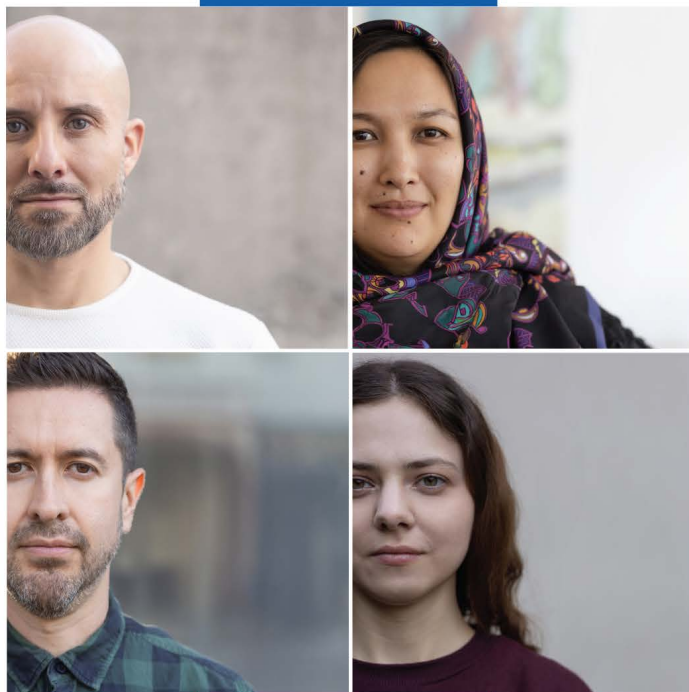

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ
STREDISKO
PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Správa o dodržiavaní ľudských práv

vrátane zásady rovnakého zaobchádzania
v Slovenskej republike za rok 2024

Názov: Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2024

Autor: Kolektív autorov a autoriek Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava, 2025

Fotografie: Jakub Kováč

Grafika: Kovidesign
Kamila Černáková

Tlač: Expresta s.r.o, Bratislava

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autori a autorky.
Text neprešiel jazykovou korektúrou.
Nepredajné.

ISBN: 978-80-8296-038-2 (tlač)
978-80-8296-039-9 (online)

Obsah

Zoznam použitých skratiek	5
Úvod	7
1. Vyhodnotenie odporúčaní za rok 2023	10
1.1 Náznaky mocenského obmedzovania politických práv v nadväznosti na ústavné a medzinárodné garancie ich ochrany	11
1.2 Identifikované výzvy, ktorým čelia utečenci a migranti v Slovenskej republike	17
1.3 Diskriminácia Rómov a Rómkov s akcentom na prípady Strediska	22
2. Nenávistné prejavy (nielen) v online priestore a potenciál rizík ich dopadu na normatívne garancie ochrany ľudských práv a základných slobôd	24
2.1 Aktuálna súdna interpretačná a normatívna charakteristika online nenávistných prejavov v nadväznosti na garancie ochrany ľudských práv a rešpektovanie základných slobôd	26
Rada Európy	26
OSN	27
Európska únia	27
Online platformy	28
Online (a iné) nenávistné prejavy vo verejnom diskurze	30
LGBTI+ ľudia	31
Rómkovia a Rómky	33
Židovky, Židia, Ukrajinky, Ukrajinci, utečenky a utečenci	34
Problematika nenávistných prejavov vo výbere zo vzdelávacej, monitorovacej, výskumnej a osvetovej činnosti Strediska	34
Vzdelávanie	35
Medzinárodná výmena informácií	36

Výskum a monitoring	36
Osveta	37
Odporúčania	38
3. Právny štát	39
3.1 Znižovanie kvality legislatívneho procesu	40
3.1.1 Skrátené legislatívne konanie v roku 2024	41
3.1.2 Riziká nadužívania skráteného legislatívneho konania	42
3.2 Znižovanie úrovne ochrany občianskych a politických práv	46
3.2.1 Snahy o obmedzovanie práva na združovanie	46
3.2.2 Obmedzovanie práva na zhromažďovanie	52
Odporúčania	54
4. Segregácia vo vzdelávaní	56
4.1 Legislatívna činnosť	58
4.1.1 Otázka pasívnej vecnej legitímácie v rozhodovacej činnosti súdov vo veciach segregácie	64
4.1.2 Výber prípadov segregácie riešených Strediskom	67
Odporúčania	74
Záver	76
Zoznam odporúčaní	79

Zoznam použitých skratiek

antidiskriminačný zákon – zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

Dohovor – Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

ESLP – Európsky súd pre ľudské práva

EÚ – Európska únia

Európska charta – Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov

Inšpekcia – Štátna školská inšpekcia

Inšpekčné centrum – Školské inšpekčné centrum Prešov

Ministerstvo investícií – Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky

Ministerstvo práce – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Ministerstvo školstva – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Ministerstvo vnútra – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Ministerstvo zdravotníctva – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

Ministerstvo životného prostredia – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

návrh zákona o mimovládnych organizáciách – zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Národná rada – Národná rada Slovenskej republiky

novela zákona o slobode informácií – zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov

Poradňa – Poradňa pre občianske a ľudské práva

prezident – prezident Slovenskej republiky

Rada – Rada OSN pre ľudské práva

STVR – Slovenská televízia a rozhlas

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Súdny dvor EÚ – Súdny dvor Európskej únie

školský zákon – zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

6

Ústava – Ústava Slovenskej republiky

Ústavný súd – Ústavný súd Slovenskej republiky

Vláda SR – vláda Slovenskej republiky

Výbor proti extrémizmu – Výbor Rady vlády SR pre ľudské práva pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie

zákon o STVR – zákon č. 157/2024 Z. z. o Slovenskej televízii a rozhlase a o zmene niektorých zákonov

zákon o štátnej správe v školstve – zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 290/2024 – zákon č. 290/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Úvod

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) je vnútroštátna autorita zriadená na podporu a ochranu ľudských práv a národný antidiskriminačný orgán. Národná rada Slovenskej republiky ho zriadila prijatím zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1994. Uvedený zriaďovací akt Strediska bol výsledkom Dohody vlády Slovenskej republiky a Organizácie Spojených národov o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva publikovanej Oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 29/1995 Z. z.

Stredisko plní nezastupiteľné úlohy v dvoch významných oblastiach spoločenských a právnych vzťahov. Prvú vyjadruje jeho poslanie chrániť a podporovať ľudské práva a základné slobody, druhú vymedzujú

predovšetkým ustanovenia zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (ďalej ako „antidiskriminačný zákon“). V súlade so svojím mandátom monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv, základných slobôd a zásadu rovnakého zaobchádzania. Každoročne do 30. apríla príslušného kalendárneho roka vypracúva a na svojom webovom sídle zverejňuje Správu o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za predchádzajúci kalendárny rok.

Cieľom Správy o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2024 (ďalej ako „Správa za rok 2024“) je poskyt-

núť verejnosti komplexný hodnotiaci obraz o stave vybraných ľudských práv a základných slobôd na Slovensku. Súčasne je zámerom Strediska adresovať odporúčania na zefektívnenie ochrany a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd. Stredisko pokračuje vo vyhodnocovaní odporúčaní adresovaných jednotlivým subjektom v Správe o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2023 (ďalej ako „Správa za rok 2023“), pričom v hodnotení plnenia odporúčaní bude pokračovať aj nasledujúce roky.

8

Predkladaná Správa za rok 2024 je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola sa zameriava na vyhodnotenie odporúčaní adresovaných v Správe za rok 2023, konkrétne v podkapitolách Názznaky mocenského obmedzovania politických práv v nadväznosti na ústavné a medzinárodné garancie ich ochrany, Identifikované výzvy, ktorým čelia utečenci a migranti v Slovenskej republike a Diskriminácia Rómov a Rómok s akcentom na prípady Strediska. Hodnotenie odporúčaní predstavuje nástroj na monitorovanie pokroku pri zefektívnení ochrany a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd a reflektuje na stanovisko Agentúry Európskej únie pre základné práva č. 7 z roku 2021, v zmysle ktorého členské

štáty Európskej únie (ďalej ako „EÚ“) by mohli zabezpečiť systematické sledovanie a verejné podávanie správ v súvislosti s nadväzujúcimi opatreniami a zavádzaním odporúčaní národných ľudskoprávných inštitúcií. Súčasťou toho by mohli byť správy ohľadne odporúčaní, o ktorých sa ešte rokuje, a ohľadne toho, v akej fáze sa nachádzajú, ktoré odporúčania boli výslovne zamietnuté alebo zostali bez reakcie príslušných vnútroštátnych orgánov.¹

Cieľom druhej kapitoly je poukázať na nenávistné prejavy (nielen) v online priestore a potenciál ich dopadu na normatívne garancie ochrany ľudských práv a základných slobôd. Stredisko monitoruje výskyt nenávistných prejavov pravidelne a dlhodobo. Vzhľadom na ťaživú spoločenskú situáciu považuje Stredisko za potrebné venovať problematike dopadu týchto prejavov na ochranu ľudských práv a garancie základných slobôd náležitú pozornosť. Aj preto ju zaradilo do Správy za rok 2024, keďže aj v tomto roku bol výskyt nenávistných prejavov a negatívnych nálad v spoločnosti enormný, o čom svedčia viaceré ukazovatele, dáta a verejne dostupné informácie. Tretia kapitola reflektuje na situáciu v oblasti právneho štátu, ktoré bolo aj v roku 2024 kľúčovou strategickou témou Strediska. Okrem každoročnej

¹ Bližšie pozri: <https://fra.europa.eu/sk/publication/2021/silne-efektivne-narodne-institucie-pre-ludske-prava-vyzvy-slubne-postupy>

Správy o právnom štáte² Stredisko pokračovalo v organizácii Festivalu právneho štátu, série odborných diskusií na témy právneho štátu po celom Slovensku. Stredisko sa v tretej kapitole zameralo na znižovanie kvality legislatívneho procesu a znižovanie úrovne ochrany občianskych a politických práv.

Štvrtá kapitola sa venuje segregácii Rómov v oblasti vzdelávania a nadväzuje na Správu za rok 2023. Poukazuje na fakt, že štát je nepochybne jedným zo subjektov, ktorý nesie zodpovednosť za prijímanie

účinných opatrení a legislatívnych krokov na predchádzanie segregácie vo vzdelávaní. Svojou nečinnosťou však často prispieva k tomu, že segregácia je stále pretrvávajúcim a systémovým problémom. Prostredníctvom prípadov, ktorým sa v roku 2024 venovalo, približuje svoj mandát národného antidiskriminačného orgánu a poskytuje vhľad do dennej práce Strediska. Štvrtá kapitola neopomína ani legislatívnu činnosť a otázku pasívnej vecnej legitímácie v rozhodovacej činnosti súdov vo veciach segregácie.

10 1. Vyhodnotenie odporúčaní za rok 2023

Hodnotenie odporúčaní predstavuje nástroj na monitorovanie pokroku pri zefektívnení ochrany a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd.

1.1 Náznaky mocenského obmedzovania politických práv v nadväznosti na ústavné a medzinárodné garancie ich ochrany

V Správe za rok 2023 Stredisko zameralo svoju pozornosť na náznaky mocenského obmedzovania politických práv v nadväznosti na ústavné a medzinárodnoprávne garancie ich ochrany. Upozornilo, že v prípade akéhokoľvek obmedzenia práva na informácie či slobody združovania sú ústavní činitelia povinní rešpektovať ústavné a medzinárodnoprávne limity prípustnosti takéhoto konania. Poukázalo na interpretáciu obsahu práva

na informácie a jej konfrontáciu s verejne prezentovanými úmyslami. Venovalo sa tiež obsahu ústavných a medzinárodnoprávných garancií slobody združovania. V tomto kontexte zdôraznilo potrebu neustále predstaviteľom verejnej moci pripomínať obsah súdnej interpretácie práva na slobodné šírenie a prijímanie informácií a potrebu podpory a vytvárania podmienok na implementáciu garancií činnosti neziskového sektora.

Stredisko odporučilo:

1. členom a členkám vlády Slovenskej republiky, aby sa zdržali akýchkoľvek legislatívnych či iných iniciatív, ktoré by mohli negatívne obmedziť slobodu šírenia informácií, ako aj slobodu ich prijímania;
2. poslancom a poslankyniam Národnej rady Slovenskej republiky, aby sa zdržali akýchkoľvek legislatívnych iniciatív, ktoré by mohli negatívne obmedziť slobodu šírenia informácií, ako aj slobodu ich prijímania;
3. členom a členkám vlády Slovenskej republiky a poslancom a poslankyniam Národnej rady Slovenskej republiky, aby sa voči novinárom správali v rámci svojich verejných výstupov slušne a neprispievali k vytváraniu negatívneho obrazu o slobodných a demokratických médiách;
4. členom a členkám vlády Slovenskej republiky, aby sa zdržala akýchkoľvek legislatívnych, či iných iniciatív, ktoré by mohli negatívne obmedziť činnosť neziskového sektora, vrátane tzv. mimovládnych organizácií označovaných ako politické;
5. poslancom a poslankyniam Národnej rady Slovenskej republiky, aby sa zdržali akýchkoľvek legislatívnych iniciatív, ktoré by mohli negatívne obmedziť činnosť neziskového sektora, vrátane tzv. mimovládnych organizácií označovaných ako politické;
6. členom a členkám vlády Slovenskej republiky a poslancom a poslankyniam Národnej rady Slovenskej republiky, aby sa voči predstaviteľom neziskového sektora správali v rámci svojich verejných výstupov slušne a neprispievali k vytváraniu negatívneho obrazu o ich činnosti.

Prvé a druhé odporúčanie Strediska sa týkali legislatívnych a iných iniciatív, ktoré by mohli negatívne obmedziť slobodu šírenia informácií, ako aj slobodu ich prijímania. Adresované boli subjektom, ktoré zohrávajú rozhodujúcu úlohu v legislatívnom procese. Stredisko konštatuje, že napriek jeho odporúčaniam a upozorneniam boli Národnou radou Slovenskej republiky (ďalej ako „Národná rada“) schválené viaceré zákony, ktoré vyvolávajú oprávnené pochybnosti o ich súlade s ústavnoprávnymi a medzinárodnoprávnymi garanciami slobody šírenia a prijímania informácií.

12

Dňa 10. decembra 2024 schválila Národná rada zákon č. 401/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov (ďalej ako „novela zákona o slobode informácií“), a to po jeho vrátení prezidentom Slovenskej republiky (ďalej ako „prezident“). Novela zákona o slobode informácií predĺžila povinným osobám lehotu na vybavenie žiadosti o sprístupnenie informácií z 8 na 12 dní. Zaviedla ďalej možnosť požadovať úhradu nákladov za sprístupnenie informácií a nový inštitút mimoriadne rozsiahleho vyhľadávania in-

formácií. Práve *spoplatnením a zavedením nového inštitútu mimoriadne rozsiahleho vyhľadávania informácií bez jeho jednoznačného vymedzenia* odôvodnil prezident svoje rozhodnutie vrátiť zákon Národnej rade. Podľa jeho názoru „... môže tento nejasný a nezadeinovaný inštitút v praxi spôsobiť spor o tom, kedy a ako sa bude aplikovať. Vytvára sa tak priestor na svojvoľné vyhodnocovanie žiadostí povinnými osobami a uplatňovanie dvojakeho metra pri vybavovaní žiadostí občanov a realizácii práva na informácie.“³ Nesúhlas s prijatou novelou vyjadril aj verejný ochranca práv, ktorý avizoval podanie návrhu na začatie konania o súlade novely zákona o slobode informácií s Ústavou Slovenskej republiky.⁴

Podľa názoru Strediska došlo novelou zákona o slobode informácií k oslabeniu výkonu základného politického práva na informácie, ktoré garantuje Ústava Slovenskej Republiky (ďalej ako „Ústava“) v článku 26 ods. 1. Lehota povinným osobám na poskytnutie informácií sa predĺžila až o polovicu pôvodného časového úseku, čo je možné považovať za významný zásah do realizácie tohto práva. Možnosť podmieňovať poskytnutie informácií úhradou poplatku niektorým osobám čiastočne alebo úplne znemož-

3 Bližšie pozri: <https://www.prezident.sk/article/prezident-vratil-parlamentu-novelu-zakona-o-slobodnom-pristupe-k-informaciam/>

4 Bližšie pozri: <https://vop.gov.sk/podam-navrh-na-posudenie-ustavnosti-novely-zakona-o-slobode-informacii-je-to-krok-k-zachovaniu-vysokej-urovne-pristupu-obyvatelov-k-informaciam/>

ní prístup k informáciám, pričom najväčší negatívny dopad bude mať táto novela na sociálne slabšie a znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Ústava pripúšťa možnosť obmedzenia základných práv a slobôd. Obmedzenie však musí platiť rovnako pre všetkých a musí dbať na podstatu a zmysel základného práva. Cieľ, ktorý má dosiahnuť, musí byť zároveň legitímny. Jedným zo zámerov novely zákona o slobode informácií má byť podľa jej prekladateľov – skupiny poslancov – ochrana povinných osôb pred zneužívaním práva na informácie.⁵ Jej dopady však pocítia všetci žiadatelia, ktorých sa dotkne spoplatnenie poskytnutia informácií, teda aj tí, ktorí výkon tohto práva nezneužívajú. Je preto namieste otázka, či nástroj, ktorý poslanci zvolili na zabezpečenie ochrany povinných osôb, je primeraný, a či sa deklarovaný cieľ nedal dosiahnuť aj pri zachovaní súčasnej úrovne ochrany základného práva na informácie.

Ďalším zákonom, ktorý síce explicitne nezasahuje do uplatňovania základného práva na informácie, ale môže jeho výkon implicitne ovplyvniť, je zákon č. 157/2024 Z. z. o Slovenskej televízii a rozhlase a o zmene niektorých zákonov (ďalej ako „zákon o STVR“). Jeho návrh predložilo do Národnej rady Ministerstvo kultúry Slovenskej

republiky a schválený bol 20. júna 2024. V zmysle dôvodovej správy zákon reaguje predovšetkým na podnety verejnosti, odborných organizácií, združení, orgánov samospráv a mimovládneho sektora, ktoré požadujú zlepšiť súčasný stav a priblížiť sa k objektívnosti vysielania. Podľa nich vysielacia verejnoprávna inštitúcia nenapĺňa svoje verejnoprávne poslanie a tieto základné atribúty verejnoprávnosti opustila.⁶ Zákon o STVR okrem zmeny názvu verejnoprávneho média zaviedol aj nový spôsob menovania a voľby členov orgánov Slovenskej televízie a rozhlasu (ďalej ako „STVR“), a to rady a generálneho riaditeľa. Zriadil tiež etickú komisiu ako poradný orgán rady. Po novom štyroch z deviatich členov rady vymenúva a odvoláva minister kultúry Slovenskej republiky, zvyšných päť volí a odvoláva Národná rada nadpolovičnou väčšinou prítomných poslancov. Generálneho riaditeľa volí rada na základe verejného vypočutia prihlásených kandidátov. Uvedený spôsob menovania a voľby členov rady a generálneho riaditeľa vyvolal obavy z možného politického ovládnutia STVR a z ovplyvňovania jej vysielania. Aj z uvedeného dôvodu sa s návrhom na začatie konania o posúdení súladu zákona o STVR s Ústavou obrátila na Ústavný súd skupina 46 poslancov Národnej rady.

⁵ Dôvodová správa dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?-DocID=547971>

⁶ Dôvodová správa dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?-DocID=545542>

Podľa ich názoru napadnutým zákonom dochádza k zásadnej politizácii procesu voľby a menovania členov orgánov STVR, ktorá je nevyhnutne spojená s vysokým rizikom kontroly a ovplyvňovania vysielania verejnoprávnej televízie a rozhlasu zo strany vládnucej koalície. Napadnutý zákon preto podľa nich nespĺňa požiadavky na nezávislosť verejnoprávneho média od politických vplyvov, čo má závažný negatívny vplyv na slobodu prejavu, zákaz cenzúry a prístup k vyváženým, pluralitným a objektívnym informáciám podporujúcim kritické myslenie a vytváranie vlastného názoru, čo v konečnom dôsledku vplýva na presadzovanie princípov demokracie a právneho štátu vrátane slobodnej súťaže politických síl.⁷

V treťom odporúčaní Stredisko apelovalo na členov a členky vlády Slovenskej republiky (ďalej ako „vláda SR“) a poslancov a poslankyne Národnej rady Slovenskej republiky, aby sa voči novinárom správali v rámci svojich verejných výstupov slušne a neprispievali k vytváraniu negatívneho obrazu o slobodných a demokratických médiách. Jeho naplnenie adresátni Stredisko hodnotí negatívne. Predstavitelia vý-

konnej a zákonodarnej moci naďalej verbálne útočili na novinárov a novinárky, pričom ich vyjadrenia ďaleko presahovali rámec slušnej a vecnej kritiky.⁸

K štvrtému a piatemu odporúčaniu týkajúcemu sa legislatívnej iniciatívy vo vzťahu k obmedzeniu činnosti neziskového sektora Stredisko uvádza, že odporúčania neboli splnené. Na 12. schôdzi Národnej rady, so začiatkom 16. apríla 2024, bol predložený Návrh poslancov Národnej rady Rudolfa Huliaka, Dagmar Kramplovej, Milana Garaja a Adama Lučanského na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej ako „návrh zákona o mimovládnych organizáciách“).⁹ V zmysle dôvodovej správy je cieľom tohto návrhu zvýšiť transparentnosť financovania mimovládnych neziskových organizácií, ktorá predstavuje kľúčový prvok pre posilnenie dôvery verejnosti voči mimovládnym neziskovým organizáciám formou zverejňovania informácií o daroch a darcoch, ak ich výška presiahne jednorázovo alebo v kumulatívne zákonom zade-

7 Návrh dostupný na: <https://www.ustavnysud.sk/docDownload/e4cdc6eb-552f-4d4b-90f6-bd93ae0c9d08>

8 Bližšie pozri napr.: <https://www.postoj.sk/163605/dnes-treba-vediet>, <https://medialne.trend.sk/televizia/top-preslapy-roka-2024-utoky-novinarov-bizarne-konspiracie-aj-otvorene-vulgarizmy>, <https://dennikn.sk/minuta/4000954/>

9 Návrh zákona dostupný na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZboRID=13&CisObdobia=9&CPT=245>

finovanú hodnotu.¹⁰ Národná rada dňa 30. apríla 2024 návrh zákona o mimovládnych organizáciách schválila v prvom čítaní.¹¹ Následne navrhovatelia požiadali listom z 30. augusta 2024 o zaradenie rokovania o ich návrhu zákona na schôdzu Národnej rady začínajúcu dňa 22. októbra 2024.¹²

Stredisko upozorňuje, že návrh zákona o mimovládnych organizáciách by občianskym a iným organizáciám, ktoré prijali za rok viac ako 5 000 eur zo zahraničných zdrojov vrátane finančných prostriedkov od iných vnútroštátnych mimovládnych organizácií, ktoré dostali finančné prostriedky zo zahraničia, ukladal povinnosť označiť sa ako „organizácie so zahraničnou podporou“. Zároveň by mali povinnosť vo výročnej správe zverejňovať totožnosť a štátnu príslušnosť všetkých darcov, prispievateľov a veriteľov, ktorých dary, príspevky alebo pôžičky za kalendárny rok presiahli 5 000 eur. Mimovládne organizácie s ročným príjmom vyšším ako 50 000 eur by museli predkladať výročnú správu Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky (ďalej ako „Ministerstvo vnútra“). Ministerstvo vnútra by mohlo uložiť pokutu a zrušiť

mimovládne organizácie v prípade, ak si nesplnia povinnosti týkajúce sa podávania správ a označenia sa za „organizácie so zahraničnou podporou“.

Listom zo dňa 26. apríla 2024 Stredisko vyzvalo poslancov a poslankyne Národnej rady, aby nepodporili návrh zákona o mimovládnych organizáciách a prispeli tak k ochrane základných práv garantovaných Ústavou a medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách.¹³

Dňa 21. novembra 2024 na rokovaní ústavnoprávneho výboru predstavil predkladateľ pozmeňujúci návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby (ďalej ako „pozmeňujúci návrh“).¹⁴ Navrhovatelia upustili od prvotného zámeru zaviesť registráciu občianskych a iných organizácií ako „organizácií so zahraničnou podporou“, čo by podľa právneho názoru Strediska bolo v rozpore so záväzkami Slovenskej republiky vyplývajúcimi z členstva v Európskej únii.¹⁵ Aj pozmeňujúci návrh však pre mimovládne organizácie zavádza povinnosť identifikovať svojich darcov v tzv.

¹⁰ Dôvodová správa dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=544281>

¹¹ Uznesenie dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=546909>

¹² List dostupný na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=551635>

¹³ List dostupný na: <https://www.snsip.sk/aktuality/zakon-o-neziskovych-organizaciach-moze-byt-v-rozpore-s-pravom-eu/>

¹⁴ Záznam z rokovania dostupný na: <https://tv.nrsr.sk/vyborydetail/11604>

¹⁵ Bližšie pozri: <https://www.snsip.sk/aktuality/zakon-o-neziskovych-organizaciach-moze-byt-v-rozpore-s-pravom-eu/>

výkazoch transparentnosti. Pozmeňujúci návrh ďalej zavádza pojem lobing. Nesplnenie podmienok pri registrácii lobingu sa spája s uložením pokuty, prípadne rozpustením neziskovej organizácie. Podľa právneho názoru Strediska pozmeňujúci návrh môže neprimerane zasiahnuť do základných práv a slobôd garantovaných Ústavou, napríklad do práva na združovanie.

Vo vzťahu k pozmeňujúcemu návrhu sa listom zo dňa 30. novembra 2024 na poslancov a poslankyne Národnej rady obrátil verejný ochranca práv.¹⁶ Okrem iného uviedol, že má naďalej dôvodné pochybnosti o tom, či by takto formulovaná povinnosť obstála pri posudzovaní pred Súdnym dvorom Európskej únie či pred Európskym súdom pre ľudské práva, keďže predkladatelia pozmeňujúceho návrhu nepoukázali na konkrétne a reálne nebezpečenstvo či na prípady opakovaného zneužívania neziskových organizácií na nelegálnu činnosť.

Nadväzujúc na uvedené dáva Stredisko do pozornosti maďarskú obdobu zákona o mimovládnych organizáciách. Maďarský zákonodarca ešte v roku 2017 schválil takzvaný „zákon o transparentnosti zahra-

ničných organizácií“. Podobne ako v slovenskom prípade vytváral povinnosť, aby sa mimovládne organizácie, ktoré za rok získajú viac ako 24-tisíc eur zo zahraničia, museli označovať ako „organizácie so zahraničným financovaním“. V roku 2020 Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že predmetný zákon nie je v súlade s európskou legislatívou, keďže odporuje právu na voľný pohyb kapitálu medzi členskými štátmi, ako aj právu na rešpektovanie súkromného života, ochranu údajov a slobodu združovania.

Vo vzťahu k šiestemu odporúčaniu Stredisko jeho napĺňanie adresátmi hodnotí negatívne, a to najmä s akcentom na diskusiu viažucu sa k návrhu zákona o mimovládnych organizáciách. Na tomto mieste Stredisko poukazuje na dve výskumné správy vydané v roku 2024,¹⁷ v ktorých monitorovalo mediálny diskurz o ľudských právach s dôrazom na sledovanie skupín obyvateľstva, s ktorými sa ľudské práva spájajú, a tiež skupín, ktoré sú z mediálneho diskurzu o ľudských právach vylúčené. Správy sa venujú aj mediálnemu zobrazovaniu obhajcov a obhajkyň ľudských práv. Za obhajkyne a obhajcov ľudských práv boli pre potreby týchto správ považované osoby, ktoré samostat-

¹⁶ List dostupný na: <https://vop.gov.sk/wp-content/uploads/2024/10/Tlacova-sprava-VOP-22.-10.-2024.pdf>

¹⁷ Ľudské práva v médiách. O dôležitosti korektného zobrazovania ľudskoprávnej problematiky v mediálnom diskurze a Ľudské práva v médiách II. O dôležitosti korektného zobrazovania ľudskoprávnej problematiky v mediálnom diskurze, dostupné na: <https://www.snsip.sk/vysledky/publikacna-cinnost>

ne alebo v spolu s inými ľuďmi podporujú a ochraňujú ľudské práva vrátane mimovládnych organizácií, ľudskoprávných skupín, aktivistov a aktivistiek.

Stredisko nadväzuje na štvrté a piate odporúčanie treťou kapitolou s názvom Právny štát, konkrétne v druhej podkapitole - Znižovanie úrovne ochrany občianskych a politických práv.

1.2 Identifikované výzvy, ktorým čelia utečenci a migranti v Slovenskej republike

Od začiatku ruskej agresie voči Ukrajine v roku 2022 utiekli desiatky tisíc ukrajinských utečencov a utečieniek na Slovensko. V Správe za rok 2023 sa Stredisko zameralo na monitorovanie výziev, ktorým čelili utečenci na území Slovenskej republiky, a to aj s ohľadom na osobitne zraniteľnú skupinu utečencov so zdravotným znevýhodnením. Stredisko sa pri identifikovaní výziev venovalo problematickým aspektom spojeným s prevádzkovaním živnosti. Upozornilo aj na záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce z Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“), ktoré je jeho zmluvná strana povinná dodržiavať aj voči cudzincom, ktorí sa na jej území ocitnú nelegál-

ne. Stredisko zároveň poukázalo na jednu z najväčších výziev v súvislosti s príchodom utečencov nielen z Ukrajiny, ale aj z iných krajín, a to na problém obchodovania s ľuďmi.

Vláda SR pokračovala aj v roku 2024 v poskytovaní pomoci týmto osobám, vrátane podpory pri ich ochrane a inklúzii. Stredisko od začiatku agresie monitoruje dodržiavanie ľudskoprávných záväzkov SR a identifikovalo viaceré výzvy, na ktoré upozornilo v Správe za rok 2022 a 2023. V Správe za rok 2023 definovalo viaceré odporúčania pre vládu SR na zlepšenie ľudskoprávnej situácie utečencov, utečieniek a migrantov, migrantiek v Slovenskej republike.

Stredisko odporučilo:

1. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky zvážiť zavedenie možnosti získania živnostenského oprávnenia pre osoby, ktorým bol udelený tolerovaný pobyt.
2. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky aktívne sa podieľať sa zvyšovaní informovanosti v súvislosti s prevádzkovaním živnosti – letáky na živnostenských úradoch, resp. na oddeleniach cudzineckej polície s jednoduchým návodom na to, ako prevádzkovať živnosť (v rôznych jazykových verziách).

3. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zaviesť možnosť preskúmania oznámenia o neschválení dotácie na podporu humanitárnej pomoci osobe s osobitnou ochranou v súvislosti s jej závažným zdravotným postihnutím.
4. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zvážiť zavedenie možnosti získať preukaz osoby s ťažkým zdravotným postihnutím a parkovacieho preukazu pre utečencov so zdravotným postihnutím.
5. Orgánom verejnej moci a verejným činiteľom podieľať sa na adekvátnom informovaní o problematike migrácie a utečenectva. Vyhnúť sa šíreniu dezinformácií o predmetnej problematike a nevytvárať strach v spoločnosti.

Ako prvú Stredisko odporučilo možnosť získania živnostenského oprávnenia pre osoby s tolerovaným pobytom.¹⁸ Národná rada schválila dňa 11. júna 2024 vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov. Úpravou § 59 ods. 5 udelila výnimku v možnosti získania živnostenského oprávnenia pre príslušníkov tretej krajiny, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko. Osoby s dočasným útočiskom tak môžu získať živnostenské oprávnenie rovnakým spôsobom ako iní cudzinci s vhodným pobytovým statusom. Táto zmena sa však netýka všetkých osôb s tolerovaným pobytom na Slovensku.

Stredisko víta predmetnú novelu, keďže umožní mnohým osobám so statusom dočasného útočiska uplatniť sa a po-

kračovať v podnikateľských aktivitách, ktoré vykonávali pred príchodom na Slovensko. Tieto osoby doteraz nemali možnosť získať živnostenské oprávnenie, a preto často nemohli využiť svoje zručnosti nadobudnuté v Ukrajine. Navyše, takéto opatrenie môže mať pozitívny dopad na slovenskú ekonomiku vrátane tvorby nových pracovných miest a zvýšenia konkurencie na podnikateľskom trhu. Stredisko hodnotí toto odporúčanie ako splnené.

Druhé odporúčanie Strediska smerovalo k informovanosti ohľadom prevádzkovania živnosti, keďže systém zakladania a prevádzkovania živnosti nemusí byť zrozumiteľný pre osoby, ktoré sa na území Slovenska nachádzajú krátko. Problémom môže byť jazyková bariéra a nedostatok znalostí slovenského právneho poriad-

¹⁸ Tolerovaný pobyt je špecifický druh pobytu, ktorý možno udeliť cudzincovi najviac na 180 dní za predpokladu, že spĺňa niektorú zo zákonom daných podmienok, napríklad podmienok vyplývajúce z medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky (pozri: <https://www.mic.iom.sk/sk/pobyt2/tolerovany-pobyt.html>). Dočasné útočisko je špecifický status tolerované pobytu pre osoby, ktoré utiekli pred vojnou v Ukrajine vychádzajúci zo Smernice Rady 2001/55/ES o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a o znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov.

ku. Je kľúčové, aby sa jazykovo a informačne prístupné materiály nachádzali na miestach ako sú živnostenské úrady a cudzinecká polícia. Kľúčovú rolu pri informovaní osôb z Ukrajiny zohrávajú taktiež neziskové organizácie aktívne v tejto oblasti a samosprávy podporujúce projekty inklúzie cudzincov na lokálnej úrovni. Viaceré mestá, napríklad mesto Nitra, minulý rok prijali stratégie a akčné plány integrácie cudzincov, v ktorých zdôrazňujú cieľ prilákať podnikateľské nápady.¹⁹ O zmene týkajúcej sa možnosti podnikania pre osoby s dočasným útočiskom informovali viaceré neziskové a medzinárodné organizácie.²⁰ Informačné letáky o založení živnosti pre tieto osoby sa nachádzajú aj na živnostenských úradoch. Na oddeleniach cudzineckej polície sú k dispozícii letáky s kontaktmi na pomoc pre osoby s dočasným útočiskom, ktoré majú všeobecný charakter.

Okrem praktických záležitostí je však nevyhnutné poskytovať aj informácie o možných rizikách, napríklad o zakladaní tzv. nútených živností, ktoré sú na Slovensku rozšíreným fenoménom. Preto je podstatné informovať cudzincov a cudzinky o uvedenom fenoméne a s ním súvisiacich problémoch. Stredisko hodnotí

tí druhé odporúčanie za čiastočne splnené a navrhuje posilnenie informačnej kampane Ministerstvom vnútra v spolupráci s ďalšími relevantnými subjektami.

Tretie odporúčanie sa týkalo zavedenia možnosti preskúmania oznámenia o neschválení dotácie na podporu humanitárnej pomoci osobe s osobitnou ochranou. Stredisko upozorňovalo v Správe za rok 2023, že v prípade posúdenia tejto dotácie rozhodnutie o neschválení žiadosti nevydáva príslušný úrad v správnom konaní a nie je tak možné proti nemu podať opravný prostriedok. Žiadateľ navyše nemá nárok sa dožadovať spätného doplatenia dotácie v prípade, ak nastalo pochybenie pri posudzovaní závažnosti znevýhodnenia. Podľa zistení Úradu komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím však došlo k viacerým prípadom pochybenia pri posudzovaní žiadostí o priznanie dotácií.²¹ Práve Úrad komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím zohráva dôležitú rolu pri zachytávaní týchto podnetov a vydávaní odporúčaní pre orgány verejnej správy.

Možnosť preskúmania oznámení o neschválení dotácie nebola v minulom roku za-

¹⁹ Stratégia integrácie cudzincov (vrátane utečencov a odidencov) v meste Nitra s výhľadom do roku 2035, dostupná na: <https://nitra.sk/wp-content/uploads/2024/07/Strategia-integracie-cudzincov-vratane-utečencov-a-odidencov-v-meste-Nitra-s-vyhľadom-do-roku-2035.pdf>

²⁰ Dostupné na: <https://www.instagram.com/p/C9m33HVqjY/?igsh=dHlwWl5ODN3NmZm>

²¹ Správa o činnosti komisára pre osoby so zdravotným postihnutím za rok 2023, dostupná na: https://www.komisarprezdravotnepostihnuty.sk/Komisarka/media/Spravy-o-cinnosti/2023/SPRAVA_2023_public_view.pdf.

vedená. Mechanizmus posudzovania zdravotného znevýhodnenia a informácií o (ne) schválení dotácie ostáva tak bez zmeny. Vzhľadom na uvedené Stredisko hodnotí tretie odporúčanie ako nesplnené.

Oceňuje však deklaráciu pokračovať v poskytovaní tejto dotácie Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej ako „Ministerstvo práce“), ktorá je zahrnutá v Správe o plnení opatrení vyplývajúcich z Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím za rok 2023 a návrh na jeho aktualizáciu.²² Je však potrebné nastaviť systém poskytovania uvedenej dotácie tak, aby v prípade pochybenia pri posudzovaní mohlo dôjsť k náprave, čím by utečenci a utečenky s ťažkým zdravotným znevýhodnením neprichádzali o potrebnú finančnú pomoc.

Problémom pre tieto osoby môže byť aj to, že príspevok za ubytovanie odídencu, ktorý vypláca Ministerstvo vnútra, sa od 1. júla 2024 dlhodobo poskytuje iba zraniteľným skupinám, medzi ktoré patria aj osoby so závažným zdravotným postihnutím, ktorým sa poskytuje dotácia na podporu humanitárnej pomoci podľa

osobitného predpisu.²³ V prípade chybného posúdenia a nemožnosti podať opravný prostriedok môžu tieto osoby prísť nielen o dotáciu, ale aj o príspevok za ubytovanie, ktorý je pre zraniteľné osoby s ťažkým zdravotným znevýhodnením dôležitým mechanizmom podpory a zabezpečenia ich bývania na Slovensku.

V Správe za rok 2023 Stredisko ďalej odporučilo, aby utečenci a utečenky mohli podliehať rovnakému režimu ochrany osôb s ťažkým zdravotným postihnutím ako ostatné osoby v právnom vzťahu v zmysle zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia, a teda bez ohľadu na ich občianstvo. Ukotvením tejto zmeny do zákona by mohli dané osoby požiadať o preukaz osôb s ťažkým zdravotným postihnutím a parkovací preukaz osôb s ťažkým zdravotným postihnutím, čím by získali nárok na zľavy a výhody podľa osobitých predpisov. Tento krok by zabezpečil rovnakú úroveň ochrany osôb so zdravotným znevýhodnením na území Slovenskej republiky a súlad so záväzkami vlády SR vyplývajúcimi z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Zároveň by v prípade neschválenia kompen-

²² Správa o plnení opatrení vyplývajúcich z Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím za rok 2023 a návrh na jeho aktualizáciu, dostupná na: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnute/kontaktne-miesto-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/dokumenty-3/vlastny-material-2023tabulka.pdf>.

²³ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Informácie k príspevku za ubytovanie cudzinca podľa zákona o azyle, dostupné na: <https://www.minv.sk/?prisp-evok-za-ubytovanie>

zácii podľa predmetného zákona mal žiadateľ právo podať opravný prostriedok. Utečenci a utečenky s ťažkým zdravotným postihnutím sú obzvlášť zraniteľnou skupinou medzi osobami na úteku, ich ochrana by preto mala byť prioritou pri nastavovaní mechanizmov podpory. K zmene právnych vzťahov v rámci zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia však v poslednom roku nedošlo a osoby s dočasným útočiskom, ale ani žiadatelia o azyl a doplnkovú ochranu preto nemajú nárok na kompenzačné mechanizmy ťažkého zdravotného postihnutia. Stredisko hodnotí odporúčanie ako nesplnené a apeluje na nápravu.

Minulý rok tiež odporučilo, aby orgány verejnej moci a verejní činitelia informovali adekvátne o téme migrácie a utečectva. Avšak aj v roku 2024 bola migrácia ústrednou témou príspevkov viacerých verejne činných osôb, ktoré šíрили dezinformácie a vyvolávali pocit ohrozenia. Orgány verejnej moci označovali vo svojej komunikácii a v oficiálnych dokumentoch migrantov a migrantky bez dokladov ako „nelegálnych migrantov“, na čo Stredisko upozornilo v Správe za rok 2023 a tiež v Mediálnom monitoringu Zobrazova-

nie migrantov a migrantiek v mediálnom diskurze.²⁴ Toto označenie je však nesprávne, keďže nelegálnym nemôže byť osoba, ale iba jej konanie. Navyše, migrácia osôb z prevažne moslimských krajín bola vládnyimi predstaviteľmi spájaná s rizikom terorizmu.²⁵

Dezinformácie o migrácii verejní činitelia šířili aj pred voľbami do Európskeho parlamentu. V nich napríklad zavádzali o Pakte o migrácii a azyle a využívali naratív o vysokom počte migrujúcich osôb, ktoré sa kvôli tomuto Paktu presťahujú na Slovensko.²⁶ Práve Pakt o migrácii a azyle bol vládnyimi predstaviteľmi na viacerých platformách kritizovaný a využívaný ako nástroj vytvárania pocitu bezpečnostného ohrozenia.

Na sociálnych sieťach orgány verejnej moci informovali prevažne o zmenách týkajúcich sa cudzincov na Slovensku. Tieto príspevky však vzbudzovali množstvo nemoderovaných nenávistných komentárov, a to najmä na sociálnych sieťach. Vo všeobecnosti mnohí verejní činitelia nepoužívali korektnú terminológiu v súvislosti s migráciou, čím prispievali k stigmatizácii osôb s migračným pôvodom. Stredisko aj toto odporúčanie hodnotí ako nesplnené.

24 Dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Monitoring-migracie.pdf>

25 Dostupné na: <https://dennikn.sk/minuta/4352087/>

26 Eurovoľby 2024: Migrácia: Politici strašili miliónmi migrantov, dostupné na: <https://euractiv.sk/section/digitalizacia/news/predvolebne-dezinformacie-anna-belousovova-strasi-milionmi-migrantov/>

1.3 Diskriminácia Rómov a Rómkov s akcentom na prípady Strediska

Na problém segregácie v oblasti vzdelávania Stredisko pravidelne poukazuje v správach o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike, pričom v rámci odporúčaní navrhuje riešenia, ktoré podľa jeho názoru môžu prispieť k odstráneniu tohto protiprávneho stavu. V Správe za rok 2023 zhodnotilo, že okrem individuálnych prípadov jednotlivcov je pretrvávajúcim problémom aj štrukturálna diskriminácia rómskeho obyvateľstva. Stredisko v tejto súvislosti uviedlo najmä prí-

klady z oblasti vzdelávania, v ktorej Rómovia a Rómky narážajú na systémové zlyhania na úrovni štátu vedúce k štrukturálnej diskriminácii prejavujúcej sa nielen segregačnými praktikami, ale aj v celkovo nižšej kvalite poskytovaného a získaného vzdelania. Prostredníctvom konkrétnych prípadov Stredisko ilustrovalo, že diskriminácia z dôvodu príslušnosti k rómskej etnickej skupine je neustupujúcim a stále veľmi aktuálnym problémom dotýkajúcim sa veľkej časti obyvateľstva.

Stredisko odporučilo:

22

1. Ministerstvu investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky a Ministerstvu školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky vymedzenie nesúladi s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ako vylučujúceho kritéria z možnosti uchádzania sa o finančné prostriedky na účely výstavby a rozširovania priestorov škôl a školských zariadení.

2. Národnej Rade Slovenskej republiky predložiť návrh novely zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým by Národná rada Slovenskej republiky doplnila do ustanovenia § 8 ods. 1 povinnosť obce zohľadniť etnické zloženie obyvateľov územia obce alebo jej časti pri určovaní školského obvodu.

V prvom odporúčaní Stredisko odporučilo Ministerstvu investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (ďalej ako „Ministerstvo investícií“) a Ministerstvu školstva vymedzenie nesúladi s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ako vylučujúceho kritéria

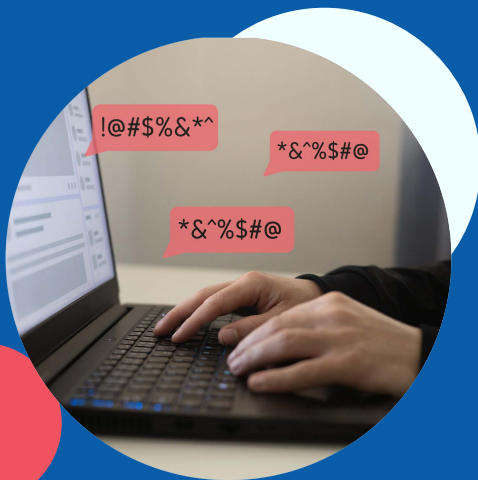
z možnosti uchádzania sa o finančné prostriedky na účely výstavby a rozširovania priestorov škôl a školských zariadení. Na základe verejne dostupných informácií konštatuje, že Ministerstvo školstva ani Ministerstvo investícií nevymedzilo nesúlad s princípmi desegregácie, degetoizácie a destig-

matizácie ako vylučujúce kritérium z možnosti uchádzania sa o finančné prostriedky na účely výstavby a rozširovania priestorov škôl a školských zariadení v rámci legislatívnej činnosti. V dôsledku uvedeného môžu byť v súčasnosti podporované projekty, ktoré povedú k rozšíreniu kapacít preplnených základných škôl, ktoré navštevujú výlučne marginalizované rómske deti. Stredisko konštatuje, že uvedené ministerstvá odporúčanie nespĺnili.

V druhom odporúčaní Stredisko odporučilo Národnej rade predložiť návrh novely zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon o štátnej správe v školstve“), ktorým by Národná rada doplnila do ustanove-

nia § 8 ods. 1 povinnosť obce zohľadniť etnické zloženie obyvateľov územia obce alebo jej časti pri určovaní školského obvodu. Napriek tomu, že zákon o štátnej správe v školstve bol v roku 2024 novelizovaný zákonom č. 290/2024 Z. z., do predmetného ustanovenia nebola doplnená Strediskom odporúčaná povinnosť obce. Prijatím navrhovaného ustanovenia by sa podľa názoru Strediska účinnejšie predchádzalo diskriminácii formou segregácie rómskych detí vo vzdelávaní. Nadväzujúc na uvedené, Stredisko hodnotí odporúčanie ako nespĺnené.

Vzhľadom na pretrvávajúci stav segregácie vo vzdelávaní sa Stredisko venuje tejto téme aj v štvrtej kapitole s názvom Segregácia vo vzdelávaní.

24

2. Nenávistné prejavy (nielen) v online priestore a potenciál rizík ich dopadu na normatívne garancie ochrany ľudských práv a základných slobôd

Výskyt nenávistných prejavov monitorujeme pravidelne a dlhodobo. Vzhľadom na ťaživú spoločenskú situáciu považujeme za potrebné venovať problematike dopadu týchto prejavov na ochranu ľudských práv a garancie základných slobôd náležitú pozornosť.

Nenávistné prejavy možno v kontexte potreby ich kategorizácie zaradiť do viacerých podkategórií, a to nielen v právnickom ponímaní. Nenávistný prejav môže byť sám o sebe v rozpore s dobrými mravmi alebo spoločenskou morálkou, pričom hypotézy právnych noriem ho ešte nemusia sankcionovať negatívnymi právnymi následkami. V oblasti ochrany ľudských práv a garancií základných slobôd je kategória nenávisti neprípustnou, čo vyplýva zo samotnej povahy právnej ochrany objektu (ľudské práva a základné slobody) a subjektov (ľudské bytosti).

Právne následky nenávistného prejavu sú spojené primárne s mierou závažnosti, ktorú zákonodarca vyjadruje prostredníctvom hypotéz právnych noriem chrániacich spoločenské dobré, resp. garantujúcich právnú ochranu pred zásahmi do týchto dobier. V týchto prípadoch ide o vyjadrenie verejného záujmu na postihu takých prejavov, ktorých následok môže byť závažný pre celú spoločnosť, t. j. nielen pre jednotlivcov, ktorým je nenávistný prejav adresovaný. Stredisko preto akcentuje potrebu ilustrácie právnych noriem, v rámci hypotéz ktorých predstavuje subjektívna kategó-

ria nenávisti, objektivizovaná vsamotnom prejave, takú mieru závažnosti, že je zákonodarcom sankcionovaná primárne z dôvodu verejného záujmu na ochrane spoločenského záujmu, s osobitným akcentom na ochranu ľudských práv a garancie základných slobôd a na online prostredie (osobitne prostredie sociálnych sietí), kde dochádza k prezentácii nenávistných prejavov čoraz častejšie a vo väčšej miere objemu ich výskytu.

Problematika právnej ochrany pred právnymi deliktmi, v rámci ktorých zohráva rolu v následku subjektívna kategória nenávisti, je obzvlášť diskutovanou v nadväznosti na rešpektovanie slobody prejavu. V opísaných intenciách monitoruje Stredisko výskyt nenávistných prejavov pravidelne a dlhodobo. Vzhľadom na ťaživú spoločenskú situáciu považuje Stredisko za potrebné venovať problematike dopadu týchto prejavov na ochranu ľudských práv a garancie základných slobôd náležitú pozornosť. Aj preto ju zaradilo do Správy za rok 2024, keďže aj v tomto roku bol výskyt nenávistných prejavov a negatívnych nálad v spoločnosti enormný, o čom svedčia viaceré ukazovatele a dáta.

Aktuálna súdna interpretačná a normatívna charakteristika online nenávistných prejavov v nadväznosti na garancie ochrany ľudských práv a rešpektovanie základných slobôd

Nenávistný prejav (v často používanom anglickom ekvivalente „*hate speech*“) nie je na vnútroštátnej ani medzinárodnej úrovni legálne definovaný. Odborná právnická literatúra je pri vymedzení jeho obsahu nekonzistentná, čo môže mať dopad na implementáciu princípu právnej istoty, resp. jeho obsahovej zložky – predvídateľnosti práva. Zákonodarcia napriek určitej miere obsahovej neurčitosti pracuje s kategóriou nenávistných prejavov vo viacerých normatívnych variáciách. Na nadnárodnej úrovni možno identifikovať snahy

o obsahové vymedzenie právnej kategórie nenávistných prejavov od deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia. O ľudskoprávnom rozmere problematiky svedčí obsah definícií prijímaných na úrovni soft law (v zmysle odporúčaní), ale aj rozvíjajúca sa rozhodovacia prax ESLP. Právna kategorizácia nenávistných prejavov v kontexte civilných, priestupkových či trestnoprávných deliktov závisí od miery závažnosti samotných skutkov, ktoré možno podradiť pod hypotézy právnych noriem (obzvlášť verejnoprávnej povahy).

26

Rada Európy

Nenávistné prejavy možno právne interpretovať ako „*všetky formy prejavu, ktoré šíria, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú rasovú nenávisť, xenofóbiu, antisemitizmus alebo iné formy nenávisť založenej na neznášanlivosti, vrátane intolerancie vyjadrenej agresívnym nacionalizmom a etnocentrizmom, diskriminácie a nepriateľstva voči menšinám, migrantom a osobám prisťahovaleckého pôvodu.*“²⁷

ESLP vo svojej súčasnej rozhodovacej praxi ku garanciám ochrany slobody slova v online prostredí poukazuje na prínosy internetu – prostriedku výkonu slobody prejavu, ale aj na jeho nebezpečenstvá spočívajúce v rýchlosti a neobmedzenej teritorialite šírenia nenávistných prejavov charakterizovaných podnecovaním k násiliu, ktoré môže vzbudiť dôvodný pocit nebezpečenstva u osôb, ktorým je prejav adresovaný.

²⁷ Z Odporúčania č. R (97) 20 Výboru ministrov Rady Európy z 30. októbra 1997; dostupného online na: [http://archiv.rvr.sk/_cms/data/modules/download/1167951154_Odporucanie%20c.%20R%20\(%2097\)%2020.pdf](http://archiv.rvr.sk/_cms/data/modules/download/1167951154_Odporucanie%20c.%20R%20(%2097)%2020.pdf).

Vyvodenie právnej zodpovednosti za šírenie takýchto prejavov voči vnútroštátnym prevádzkovateľom online portálov deleguje zmluvným stranám Dohovoru, vrátane Slovenskej republiky.²⁸

V inom prípade súd akcentoval zodpovednosť spravodajských internetových portálov za obsah komentárov, ktoré užívateľia zverejňujú na nimi prevádzkovaných a používaných online portáloch, aj keď v danej veci nepovažoval samotnú vulgárnosť v obsahu komentárov automaticky za charakteristiku, ktorú možno samú

o sebe podradiť pod kategóriu nenávistného prejavu.²⁹

Naopak, po zohľadnení všetkých konkrétnych okolností prípadu nevyvodil zodpovednosť prevádzkovateľa online platformy vo veci zverejnenia anonymného komentára hanlivej povahy, ktorý nemal charakteristiku nenávistného prejavu, keďže nepodnecoval k násiliu voči zraniteľným skupinám osôb, ale bol adresovaný jednotlivcovi s potenciálom zásahu do pokojného výkonu práva na súkromie, resp. práva na ochranu osobnosti.³⁰

OSN

Snahy o elimináciu nenávistných prejavov a prevenciu ich výskytu sa na úrovni OSN prejavili v prijatí stratégie a akčného plánu v roku 2019. V tom čase publikované výstupy interpretovali nenávistné prejavy ako komunikáciu, ktorou jej pôvodca napáda alebo používa pejoratívne či diskriminačné

jazykové prostriedky voči jednotlivcovi alebo skupine osôb v kontexte ich náboženstva, etnickej príslušnosti, národnosti, rasy, farby pleti, pôvodu, pohlavia alebo iného prejavu ich identity (jedinečnosti), bez ohľadu na formu takejto komunikácie.³¹

27

Európska únia

Prevencia a boj proti výskytu nenávistných prejavov v online prostredí tvoria významnú agendu činnosti Európskej

komisie. V roku 2016 vydala v súčinnosti s platformami z oblasti informačných technológií (Facebook, Microsoft, Twitter,

²⁸ Porovnaj odôvodnenie Rozsudku ESLP vo veci *Delfi AS proti Francúzsku*, číslo sťažnosti: 64569/09; dostupného na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-155105%22%7D>].

²⁹ Porovnaj odôvodnenie Rozsudku ESLP vo veci *Magyar Tartalomsgazdálkodók Egyesülete and Index.hu proti Maďarsku*, číslo sťažnosti: 22947/13; dostupného na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-160314%22%7D>].

³⁰ Porovnaj odôvodnenie Rozsudku ESLP vo veci *Pihl proti Švédsku*, číslo sťažnosti: 74742/14; dostupného na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-172145%22%7D>].

³¹ Stratégia a akčný plán OSN na boj proti nenávisným prejavom, s. 2; dostupné na: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf

YouTube) dokument s názvom „Kódex správania pre boj proti nezákonným nenávisťným prejavom na internete“, ktorého obsah v závere roka 2024 revidovala a pripravovala jeho aktualizované znenie. Odkazuje v ňom na definíciu nezákonného nenávisťného prejavu vymedzenú článkom 1 Správy Európskej komisie adresovanej Európskemu parlamentu a Rade o implementácii rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva. Podľa tejto definície „Nezákonný nenávisťný prejav je akékoľvek verejné podnecovanie k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb

Online platformy

Platformy spoločnosti Meta definujú nenávisťné online prejavy „ako priame útoky na ľudí – nie ako útoky na koncepty alebo inštitúcie – na základe chránenej charakteristiky: ich rasy, etnickej príslušnosti, národnosti, zdravotného postihnutia, náboženského presvedčenia, kasty, sexuálnej orientácie, pohlavia, rodovej identity a vážnej choroby. Navyše považujeme za chránenú charakteristiku aj vek, ak sa naň odkazuje spolu s ďalšou chránenou charakteristikou.

alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu.“

Uvedené platformy a Európska komisia zároveň akcentujú medzinárodnoprávny zmluvný normatív garancií ochrany slobody prejavu. Jej predmet interpretuje do značnej miery extenzívne ESLP, ktorý mieru právnej ochrany rozširuje „*nie len vo vzťahu k informáciám alebo myšlienkam, ktoré sú prijímané priaznivo alebo sú považované za neútočné či neutrálne, ale aj vo vzťahu k tým, ktoré urážajú, šokujú či znepokojujú štát alebo časť obyvateľstva*“.³²

Rovnako chránime utečencov, migrantov, imigrantov a žiadateľov o azyl pred najtvrdšími útokmi (úroveň 1 nižšie), hoci povoluujeme komentovanie a kritiku prístahovaleckej politiky. Podobným spôsobom poskytujeme určitú ochranu v prípade nechránených charakteristík ako povolanie, ak sa na ne odkazuje spolu s chránenou charakteristikou. V niektorých prípadoch na základe lokálnych rozdielov považujeme určité slová alebo frázy za často používané zástupné slová pre

³² Z odôvodnenia mnohokrát citovaného Rozsudku ESLP vo veci *Handyside proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska*, číslo sťažnosti: 5493/72; dostupného na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57499%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}); pozri aj ZÁHORA, J.: *Sloboda prejavu vs. nenávisťné prejavy na internete*. In: Právny obzor, 107, 2024, č. 4, s. 390.

chránenú charakteristiku.“³³

Vnútorne politiky Microsoftu charakterizujú obsah nenávistných prejavov ako taký, ktorým jeho pôvodca napáda, uráža alebo poníža niekoho z dôvodu z dôvodu chránených charakteristík – rasy, etnického pôvodu, pohlavia, rodovej identity, sexuálnej orientácie, náboženstva, národného pôvodu, veku, zdravotného znevýhodnenia alebo spoločenského postavenia (triedy, resp. kasty).³⁴

Platforma X naplňa obsah nenávistných prejavov prostredníctvom prirovnania k útokom na základe rasy, etnickej príslušnosti, národnostného pôvodu, spoločenskej triedy, sexuálnej orientácie, pohlavia, rodovej identity, náboženskej príslušnosti, veku a zdravotného znevýhodnenia (vážneho ochorenia).³⁵

Platforma YouTube podraduje pod nenávistné prejavy obsah, ktorý propaguje násilie alebo nenávisť voči jednotlivcom či skupinám na základe týchto chránených charakteristík: veku, spoločenského postavenia, zdravotného znevýhod-

nenia, etnickej príslušnosti, rodovej identity a jej prejavov, štátnej príslušnosti, rasy, imigrantského statusu, náboženstva, pohlavia, sexuálnej orientácie; toho, že sa osoba stala obeťou násilného činu a statusu vojenského veterána.³⁶

Uvedené obsahové definície nenávistných prejavov zahŕňajú viaceré prieniky v definičných znakoch. Ich prezentácia je reprezentatívnou vzorkou ilustrujúcou obsah toho, čo jednotlivé authority a online platformy považujú za tzv. nenávistné prejavy. Jednotlivé príklady výskytu takýchto prejavov v online priestore bude preto Stredisko hodnotiť prizmou týchto poznatkov v nadväznosti na možné negatívne dopady na výkon ľudských práv a normatívne garancie základných slobôd.

Syntézou vymenovaných poznatkov vykazujú nenávistné prejavy tri množiny základných definičných prvkov, ktoré sú aplikovateľné k vyhodnocovaniu ich negatívnych dopadov na ľudské práva a základné slobody:

- **podoby prejavu** – šírenie, verejné podnecovanie, ospravedlňovanie, podpora, nabádanie, priame alebo akékoľvek útoky, napádanie, urážanie, ponižovanie.

³³ Citované 25.2.2025 z online zdroja: <https://transparency.meta.com/sk-sk/policies/community-standards/hate-speech/>.

³⁴ Parafrázované 25.2.2025 z online zdroja: <https://www.microsoft.com/en-us/digitalsafety/policies>.

³⁵ Parafrázované 25.2.2025 z online zdroja: <https://help.x.com/en/rules-and-policies/x-rules>.

³⁶ Parafrázované 25.2.2025 z online zdroja: <https://support.google.com/youtube/answer/2801939?hl=sk>.

- **„čoho“ alebo „k čomu“** - nenávisť (založenej na neznášanlivosti), xenofóbie, antisemitizmu, intolerancie (vyjadrenej agresívnym nacionalizmom a egocentrizmom), diskriminácie, nepriateľstva, násilia.
- **voči** – menšinám, migrantom a imigrantom, žiadateľom o azyl, zraniteľným skupinám obyvateľstva, vekovým skupinám obyvateľstva, vojnovým veteránom, zdravotne znevýhodneným (ako aj vážne chorým) osobám, osobám menšinových rás či odlišnej farby pleti, ako aj osobám z dôvodu ich náboženskej príslušnosti alebo vierovyznania; etnickej príslušnosti, národnosti alebo (národného, či národného) pôvodu; pohlavia, iného prejavu ich rodovej identity alebo sexuálnej orientácie; spoločenského zaradenia (príslušnosti k spoločenskej triede) a osobám, ktoré sa stali obeťami násilných činov.
- **u ktorých vyvoláva alebo môže vyvolať konkrétny prejav pociť nebezpečenstva alebo ohrozenia.**

Online (a iné) nenávisťné prejavy vo verejnom diskurze

30

V januári 2024 uvítalo Stredisko iniciatívu poslancov Európskeho parlamentu, ktorí vyzvali Európsku radu na prijatie účinnejších opatrení na boj proti šíreniu nenávisťi aj v online priestore, a to na úrovni práva EÚ. Tí o. i. vyzvali Európsku komisiu, aby zvažila „otvorený“ prístup, v rámci ktorého by sa dôvody diskriminácie neobmedzovali na uzavretý zoznam s cieľom zabezpečiť, aby sa pravidlá vzťahovali na incidenty motivované novou a meniacou sa sociálnou dynamikou.³⁷ Stredisko to považuje za významnú iniciatívu v kontexte rozšírenia právnej ochrany pred diskrimináciou, ktorá je často vonkajším prejavom nenávisťi, aj na úrovni minimálnych harmonizačných štandardov práva Európy

skej únie. Bohužiaľ, uvedená iniciatíva nebola inšpiráciou pre poslancov a poslankyne NR SR či členov a členky vlády SR, ktorí/é sa ani v uplynulom kalendárnom roku náležite nevenovali návrhom účinných a efektívnejších mechanizmov v boji proti šíreniu nenávisťných prejavov na vnútroštátnej legislatívnej úrovni.

V auguste 2024 sa Stredisko oboznámilo s obsahom tlačovej správy Štatistického úradu Európskej únie k problematike miery výskytu online nenávisťných prejavov. Zber dát prebiehal ešte v roku 2023. Adresátni prieskumu boli mladí ľudia. Z výsledkov je zrejmé, že až dve z troch osôb vo veku od 16 do 29 rokov čelili na Slovensku online správam, ktoré považo-

³⁷ Bližšie pozri: <https://www.europarl.europa.eu/news/sk/press-room/20240112IPR16777/cas-kriminalizovat-nenavistne-prejavy-a-trestne-ciny-z-nenavisti-podla-prava-eu>.

vali za nepriateľské, ponižujúce alebo posmešné, a to či už voči jednotlivcom alebo skupinám osôb. Prevažovali znevažujúce odkazy s politickým charakterom (47,8 %), narážky na sexuálnu orientáciu a príslušnosť k LGBTI+ ľuďom (44 %) či na etnický alebo rasový pôvod (38 %).³⁸

V nasledujúcej časti Stredisko prezentuje ilustratívny výber nenávistných prejavov, ktoré rezonovali vo verejnom priestore v roku 2024 a ktorých z poukazuje na to, že na Slovensku sú konkrétne skupiny osôb

vystavované prejavom, ktoré u ich príslušníkov a príslušníkov môžu vyvolávať pocity nebezpečenstva alebo ohrozenia.

Napriek tomu, že výskyt nenávistných prejavov v online priestore je zrejmy najmä na sociálnych sieťach, o. i. aj na vyššie zmienených platformách, Stredisko sa zameralo na selekciu tých prejavov, ktorých obsah považovalo za najviac korešpondujúci s množinou syntézy definičných prvkov vyššie opísaných normatívv vyplňajúcich obsah pojmu „nenávistný prejav“.

LGBTI+ ľudia

Verejným prejavom, ktorý podľa názoru Strediska mohol vyvolať pocity ohrozenia, bolo vyhlásenie ministerky kultúry Slovenskej republiky o zámere pozastaviť dotácie na „školenia mládeže na sexualizovanú šou LGBTI organizovanú mimovládou“,³⁹ ktoré predniesla v januári 2024.

Na znepokojivú situáciu na Slovensku v kontexte nenávistných prejavov a útokov na LGBTI+ ľudí upozornila vo februári aj nadnárodná organizácia ILGA (*The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association*), ktorá vo svojej výročnej správe⁴⁰ vyčítala slo-

venskému zákonodarcovi legislatívnu pasívu a kritizovala legislatívne návrhy, ktorých zámerom je obmedzovanie práv LGBTI+ ľudí žijúcich na území Slovenskej republiky. Stredisko prijalo obsah výročnej správy s vysokou mierou znepokojenia a v plnej miere sa stotožňuje s hodnoteniami partnerskej nadnárodnej organizácie.

Za odsúdeniahodné a absolútne neprípustné považuje Stredisko výroky poslanca NR SR na adresu kolegyne – poslankyne NR SR a ľudskoprávnej aktivistky zo septembra 2024. Poslanec na ňu zaútočil verbálne: „Tvrdo a striktne sa

38 Z online databázy štatistických informácií Eurostat, zverejnenej na webovej adrese: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ci_hm__custom_12224713/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=6a9296b0-5560-4adc-aebf-16149ff4a2b9.

39 Dostupné na: <https://sita.sk/simkovicova-avizuje-ze-uz-nebudu-poskytovat-dotacie-na-skolenia-mladeze-na-sexualizovanu-sou-lgbti/>.

40 Dostupné na: https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2024/02/2024_full_annual_review.pdf.

*ohradzujeme proti šíreniu demagogickej ideológie progresívneho liberalizmu, ktorou je ideológia LGBT a 72 nezmyslov, ktoré nazývajú rodmi. Viete, keď poslankyňa Národnej rady prečíta vo svojom návrhu, respektíve vo svojom príspevku v pléne Národnej rady to, že plod si nezaslúži žiť podľa Trestného poriadku Slovenskej republiky, tak táto žena si nezaslúži nič iné, len pomenovanie s***, v ponímaní toho, že si neželá, respektíve nemá a nectí si základné otázky života Bohom dané ľudskej rase.“⁴¹*

32 Stredisko konštatuje, že tvrdenia poslanca sú nielen absolútne neprípustným agresívnym prejavom voči kolegyni – žene, ale majú nespochybniteľný potenciál vzbudiť pocit ohrozenia a nebezpečenstva u všetkých LGBTI+ ľudí žijúcich na území Slovenskej republiky. Na sociálnych sieťach sa v tejto súvislosti objavili komentáre, ktoré správanie sa poslanca obhajovali a útočili na poslankyňu – obeť.⁴² O to viac, že poslanec zaútočil na kolegyňu, ženu a obhajkyňu práv LGBTI osôb takmer na druhé výročie tragédie, vraždy dvoch mladých queer ľudí pred podnikom Tepláreň, ku ktorej došlo na začiatku októbra 2022. Minis-

terstvo vnútra Slovenskej republiky v Monitorovacej správe o stave extrémizmu v Slovenskej republike za roky 2022 a 2023 (ďalej ako „Monitorovacia správa“), predloženej do medzirezortného legislatívneho pripomienkového konania v októbri 2024, dopĺňa, že „po útoku, ktorý otriasol celou spoločnosťou, nasledoval nárast nenávistných prejavov, ako aj prejavov extrémizmu proti ľuďom z LGBTQIA+ komunity. V reakcii na tento násilný čin boli v roku 2022 a 2023 organizované viaceré spomienkové podujatia na obete, ako aj koncerty či filmový festival Inakosť, v rámci ktorých časť verejnosti apelovala na potrebu priznania väčších práv príslušníkom LGBTQIA+ komunity v SR. To však u časti obyvateľstva vyvolalo protichodné reakcie, s ktorými súvisel nárast nenávistných prejavov.“⁴³

V roku 2024 sa vyskytli aj verejné prejavy vo forme reklamných billboardov, na ktorých sa politická strana „chválila“ pozastavením finančnej podpory v podobe financovania projektov na podporu a ochranu práv LGBTI+ ľudí⁴⁴. Aj tento prejav vníma Stredisko nielen so znepokojením, ale zároveň s hodnotením, že podľa jeho názoru

41 Dostupné na: <https://duhovymagazin.sk/2024/10/poslanci-z-klubu-sns-prerazili-dal-sie-dno-hanebne-zautocili-na-queer-poslankynu-luciu-plavakovu/>.

42 Napríklad komentáre diskutujúcich pod príspevkom zverejneným na sociálnej sieti Facebook: <https://www.facebook.com/watch/?v=1299912294725087> alebo pod príspevkom zverejneným na adrese: <https://www.facebook.com/watch/?v=1037824828037037>.

43 Legislatívny proces č. 2024/506, dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/legislativa/legislativne-procesy/SK/LP/2024/506>.

44 Bližšie pozri: <https://medialne.trend.sk/reklamy/sns-bilborde-chvali-zastavila-lgbti-projekt-je-to-ciste-zufalstvo-hovori-odbornik>.

môže vzbudiť pocit ohrozenia, a to nielen u LGBTU+ ľudí, ale aj u obhajcov a obhajkyň ich

práv a právom chránených záujmov.

Rómky a Rómovia

Nenávistnými prejavmi dlhodobo atakovanou skupinou osôb sú Rómky a Rómovia, a to nielen v online priestore. Svedčia o tom napríklad výsledky výskumu Inštitútu pre ľudské práva, o ktorých informoval verejnosť vo februári 2024, pričom zber dát realizoval od augusta do októbra 2023. Analyzoval viac ako 51-tisíc príspevkov zverejnených na sociálnych sieťach Instagram, TikTok a Facebook. Z toho 2 428 príspevkov používateľov sa týkalo Rómov s tým, že 1 993 (82 %) príspevkov malo negatívnu obsahovú konotáciu voči rómskemu obyvateľstvu a 1 352 (56 %) bolo možné vyhodnotiť za nenávistné prejavy.⁴⁵

Znepokojivým príkladom nenávisti voči tejto skupine obyvateľstva je prípad verbálnych útokov obyvateľov obce Nižná Myšľa na rómsku rodinu, ktorá sa do obce prisťahovala z dôvodu toho, že si v nej kúpila rodinný dom s pozemkom. Komunikácia medzi miestnym nerómskym obyvateľstvom a starostom obce eskalovala do jeho obvinení zo spoluzodpovednosti za prisťahovanie rómskej rodiny.⁴⁶ Obecné za-

stupiteľstvo prerokovalo na zasadnutí dňa 27. novembra 2024 o. i. aj informáciu o petícii, ktorú podporilo 370 občanov obce vyjadrujúcich dôrazný nesúhlas „s prírastkom problémových občanov do obce Nižná Myšľa“.⁴⁷ Podľa názoru Strediska ide o nespochybniteľný príklad nenávisti voči osobám z dôvodu ich rómskej príslušnosti, ktorý u nich vzbudzuje bezprostredné pocity nebezpečenstva a ohrozenia.

V uvedenej veci zaevidovalo podnet diváčky televíznej reportáže, ktorá sa na začiatku decembra 2024 dopytovala na zákonné možnosti ingerencie Strediska vo veci a poskytnutie právnej ochrany dotknutým osobám. K 31. decembru 2024 vyhodnocovalo všetky dostupné možnosti informovania dotknutých osôb o alternatívach dostupnej právnej pomoci, a to vzhľadom na skutočnosť, že v danej právnej veci ich nebolo oprávnené zastupovať v zmysle v tom čase účinných ustanovení zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších právnych predpisov.

⁴⁵ Bližšie pozri: <https://sita.sk/vyskum-nenavisti-voci-romom-dokazal-ze-latentny-rasizmus-je-na-slovensku-velmi-rozsireny-uviedol-institut-ludskych-prav/>.

⁴⁶ Online reportáž súkromnej televízie je dostupná na: <https://www.noviny.sk/slovensko/998348-velka-vzbura-kvoli-novym-susedom-peticia-ostre-slova-a-zasah-policie>.

⁴⁷ 5. bod Zápisnice č. 15/2024 zo zasadnutia Obecného zastupiteľstva konaného dňa 27.11.2024; dostupnej na: https://www.niznamysla.sk/modules/file_storage/download.php?file=a-4919be3%7C1303&inline=1

Židovky, Židia, Ukrajinky, Ukrajinci, utečenký a utečenci

Z vyššie uvedenej Monitorovacej správy vyplynulo, že na Slovensku bol v rokoch 2022 a 2023 zaznamenaný nárast xenofóbnych nenávistných prejavov cielených na migrantov, predovšetkým zo Sýrie. Ministerstvo vnútra tiež zaznamenalo pokračujúci trend výskytu nenávistných prejavov voči príslušníckam a príslušníkom ukrajinskej národnosti, „*kde u väčšiny z týchto prejavov bol zrejmý súvis s prebiehajúcim vojnovým konfliktom na Ukrajine, a s ním spojeným šírením názorov (vrátane dezinformácií, napríklad o pripravovanej mobilizácii, o údajnom šití*

uniforiem v utajenom režime, o rozosielaní falošných povolaovacích rozkazov a pod.)“⁴⁸ K šíreniu týchto nenávistných prejavov malo dochádzať najmä v kybernetickom priestore, osobitne priestore sociálnych sietí.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky ďalej potvrdilo jeho slovami už „*tradičný výskyt*“ nenávistných prejavov voči Židovkám a Židom⁴⁹. Ilustratívnym príkladom sú opakované prejavy antisemitizmu, zaznamenané aj v októbri 2024, počas zápasu najvyššej futbalovej súťaže.⁵⁰

34

Problematika nenávistných prejavov vo výbere zo vzdelávacej, monitorovacej, výskumnej a osvetovej činnosti Strediska

Problému nenávistných prejavov sa Stredisko vo svojej činnosti venuje dlhodobo⁵¹ v rámci výkonu svojho zákonného mandátu. Príkladom je jeho členstvo vo Výbore Rady vlády SR pre ľudské práva pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie (ďalej ako „Výbor proti extrémizmu“). V roku 2024 sa zástupca Strediska stal členom

pracovnej skupiny pripravujúcej novú koncepciu boja proti rasizmu a extrémizmu, pričom Stredisko sa spolupodieľalo aj na príprave obdobnej koncepcie, platnej do konca roku 2024, v rámci ktorej plnilo viaceré, z jej obsahu vyplývajúce, úlohy. Zastúpenie má aj v pracovnej skupine pri Výbore proti extrémizmu, ktorej predmetom činnosti je vypracovanie modelu deradikalizačného programu.

48 Citované zo s. 6 Monitorovacej správy, dostupnej na: <https://www.slov-lex.sk/elegislativa/legislativne-procesy/SK/LP/2024/506>.

49 Tamže, s. 6.

50 Bližšie pozri: <https://futbalsfz.sk/uradna-sprava-sfz-c-17-zo-dna-25-10-2024/>.

51 Napríklad v roku 2023 sa stalo partnerskou organizáciou platformy s názvom „Zastavme nenávisť“, ktorá pomáha riešiť nenávistné prejavy na internete, tradične sa zapája do 16 dní aktivizmu v rámci odstránenia násillia na ženách, čoho súčasťou bolo viacero aktivít.

Problematiku boja proti nenávistným prejavom považuje Stredisko za dôležitú a aktuálnu nielen z pohľadu monitorovacích a hodnotiacich procesov, ale aj v kontexte osvet,

Vzdelávanie

Reflektujúc nárast miery výskytu nenávistných prejavov zaradilo medzi ponúkané témy vzdelávania pre deti a mládež tému s názvom „*Nebezpečenstvá extrémizmu a rasizmu*“, v rámci ktorej vzdeláva aj o problémoch výskytov nenávistných prejavov, či už v online alebo offline priestore. O tejto problematike vzdeláva zamestnanectvo Strediska aj v rámci vzdelávacích podujatí k témam kritického myslenia a ľudských práv, ako aj šikany, kyberšikany a bezpečnosti používania sociálnych sietí a internetu, a to s osobitným akcentom na právom aprobeované hranice slobody prejavu. Ich cieľom je oboznámiť adresátov s rôznorodou právnou povahou a významom nenávistných prejavov, ktorých kategorizácia závisí od miery závažnosti skutku. Podľa nej ich možno zaradiť do občianskoprávnej, priestupkovej a trestnoprávnej kategórie, kde však samé o sebe ešte ne-reflektujú vyvodenie právnej zodpovednosti, ale nadväzujú na naplnenie hypotéz konkrétnych právnych noriem – civilných alebo priestupkových deliktov, prípadne trestných činov.

vzdelávania, účasti na odborných podujatiach, či potreby zavádzania preventívnych opatrení za účelom znižovania miery výskytu takýchto prejavov.

O nebezpečenstvách rasizmu a extrémizmu vzdelávalo Stredisko v roku 2024 na školách celkovo 33 krát. Týchto vzdelávacích podujatí sa zúčastnilo celkovo 740 osôb. Išlo o 14 vzdelávaní na desiatich základných školách pre 265 osôb a o 19 vzdelávacích podujatí na ôsmich stredných školách pre 475 osôb. O problematike kritického myslenia a ľudských práv o. i. aj v kontexte nenávistných prejavov vzdelávalo Stredisko na jednej strednej škole. Šikana, kyberšikana a bezpečnosť sociálnych sietí boli predmetom celkovo 70 vzdelávacích podujatí, ktorých sa zúčastnilo 2 108 osôb. Konkrétne išlo o 44 vzdelávaní na dvadsiatich základných školách pre 1041 osôb a o 26 vzdelávaní na 17 stredných školách pre 1 067 osôb.

V rámci cieľovej skupiny „*dospelí*“ vzdelávalo Stredisko o nenávistných prejavoch v rámci témy „*Nebezpečenstvá rasizmu a extrémizmu*“ samostatne 4 krát a raz v spojení s témou nazvanou „*Šikana a nediskriminácia*“. Celkovo vzdelávalo 113 dospelých. Tému „*Šikanie, kyberšikanie*

a bezpečnosť používania sociálnych sietí“ vzdelávalo samostatne 11 krát, pre 422 účastníkov

a účastníčok a raz v spojení s témou nazvanou „*Extrémizmus a nediskriminácia*“.

Medzinárodná výmena informácií

Stredisko upozorňuje na problematiku nenávistných prejavov aj v rámci nadnárodnej výmeny informácií s partnerskými organizáciami a medzinárodnými ľudskoprávnymi monitorovacími mechanizmami. V rámci 4. cyklu Univerzálneho periodického hodnotenia doručilo ešte v októbri 2023 Rade OSN pre ľudské práva (ďalej ako „Rada“) individuálne podanie, v ktorom v rámci kapitoly venovanej diskriminácii

Rómkov a Rómov poukázalo na nárast miery intenzity nenávistných prejavov voči tejto skupine ľudí a odporučilo účinné vyšetrenie všetkých nenávistných prejavov, a to aj v online priestore a komplexný zber potrebných dát o nenávistných prejavoch. Posudzovanie Slovenska prebehlo v Ženeve 6. mája 2024, pričom Rada adresovala Slovensku celkovo 242 odporúčaní.⁵²

Výskum a monitoring

36

V prvom polroku 2024 zrealizovalo Stredisko dva mediálne monitorings najčítanejších online portálov na Slovensku. V rámci oboch monitorovalo o. i. aj príklady rôznych foriem nenávistných prejavov.

Zo záverov mediálneho monitoringu s názvom „*Náboženské skupiny v mediálnom diskurze*“ vyplýva paušalizujúce a stereotypizujúce zobrazovanie vybraných náboženstiev, najmä moslimského náboženstva, ako porušovateľov práv iných a tiež dominujúce až výlučné sekuritizujúce zobrazovanie náboženstva v politických súvislostiach, teda zobrazovanie v kontexte bezpečnostných hrozieb, a v súvislosti s násilím

a terorizmom.

Napriek tomu, že vlny nenávistných, najmä stereotypizujúcich a stigmatizujúcich komentárov a správ, sa objavujú v priamej nadväznosti na konkrétne udalosti, Stredisko upozorňuje na potrebu vyváženosti informovania. Práve príklady z bežného života príslušníkov jednotlivých cirkví a náboženských skupín môžu pomôcť pri predchádzaní stigmatizácii jednotlivých skupín obyvateľstva.

Aj druhý mediálny monitoring, s názvom „*Zobrazovanie migrantov a migrantiek v mediálnom diskurze*“, potvrdil paušalizujúce a stereotypizujúce

52 Bližšie pozri: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/sk-index>

zobrazovanie. Verejný diskurz o migrantkách a migrantoch je na Slovensku vo výraznej miere redukovaný na otázky bezpečnosti a ochrany hraníc, čo následne násobí už aj tak výraznú stigmatizáciu a stereotypizáciu migrujúcich ľudí. Viac ako polovica analyzovaných príspev-

kov sa týkala bezpečnostnej roviny migrácie. Naopak, individuálnym príbehom jednotlivcov sa venovalo menej ako 1 % príspevkov. Tomu zodpovedal aj obsah následnej verejnej diskusie na dané témy a nenávisťných prejavov voči danej skupine.

Osveta

Na problém šírenia nenávisťných prejavov upozornila zamestnankyňa Strediska v televíznej reportáži,⁵³ ako aj v jej autorskom blogu s názvom „*V atmosfére strachu sa práva obmedzujú najľahšie*“.⁵⁴

Po atentáte na predsedu vlády SR sa k celospoločenskému problému polarizácie spoločnosti a nárastu miery nenávisťných prejavov niekoľkokrát vyjadrila výkonná riaditeľka.⁵⁵ Zhrnutie týchto mediálnych výstupov zverejnilo Stredisko na svojom instagramovom účte, kde pravidelne upozorňuje na

problém nenávisťných prejavov voči menšinám a verejne odsudzuje tieto útoky.⁵⁶

Jednou z tém Festivalu právneho štátu 2024 a podujatia s názvom Human Forum 2024 boli aj nenávisťné prejavy voči obhajcom a obhajkyňiam ľudských práv na Slovensku.⁵⁷ Aj formou týchto verejných odborných diskusií šírilo Stredisko spolu s partnerskými organizáciami osvetu o spoločenskom a právnom probléme nenávisťných prejavov, pričom na šírenie osvetu plánuje nadviazať aj v roku 2025.

53 Dostupné na: <https://www.noviny.sk/video/69747f78-f159-46e8-9936-562a2e9b868e/narast-antisemitizmu>.

54 Dostupné na: https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/2024-7-23_V-atmosfera-strachu-sa-prava-obmedzuju-najlahsie.pdf.

55 Dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/939633/agresivita-nie-je-javom-posledneho-vo-lebneho-obdobia-pripomina-sociologicka-premier-bol-stvanou-zverou-tvrdi-gaspar>, ďalej na: <https://www.stvr.sk/televizia/archiv/16952/467265> alebo na: <https://www.expres.sk/329201/ako-regulovat-toxicky-obsah-na-internete-ktory-legitimizuje-nasilie-a-nenavist/>.

56 Pravidelne zverejňované príspevky Strediska sú dostupné na: https://www.instagram.com/p/C4h5iCpLXMa/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA%3D%3D; ako aj na: https://www.instagram.com/p/C4h5iCpLXMa/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA%3D%3D alebo na: https://www.instagram.com/p/DCi-8pRxyvL/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA%3D%3D.

57 Bližšie pozri: <https://www.snslp.sk/aktuality/festival-pravneho-statu-2024-mensiny-a-pravny-stat/> a na: <https://humanforum.sk/>.

Odporúčania:

Stredisko odporúča:

1. **poslancom a poslankyniam Národnej rady, členom a členkám vlády SR**, aby nijako (ani nepriamo) neútočili na zraniteľné skupiny obyvateľstva žijúceho na území Slovenskej republiky, obzvlášť na LGBTI+ ľudí, Rómky a Rómov či utečenky a utečencov.
2. **členom a členkám vlády SR**, aby upustili od zámerov a konaní smerujúcich k obmedzovaniu financovania činností spojených s podporou a ochranou práv menších žijúcich na území Slovenskej republiky, obzvlášť LGBTI+ ľudí, a nevzbudzovali tak u ich príslušníkov a príslušníkov pocit ohrozenia z obmedzovania ich slobôd.
3. **funkcionárkam a funkcionárom samospráv**, aby sa verejne angažovali v podpore a ochrane práv menších žijúcich na nimi spravovaných územiach.
4. **médiám a verejne známym osobám**, aby v prípade informovania o negatívnych činoch príslušníkov alebo príslušníčok menších neuvádzali irelevantné informácie o ich pôvode, národnosti, etnicite, či sexuálnej orientácii a prispievali tým k znižovaniu miery výskytu stereotypov a predsudkov voči menšinám.
5. **médiám a verejne známym osobám**, aby v prípade informovania o pozitívnych činoch príslušníkov alebo príslušníčok menších informovali aj o ich pôvode, národnosti, etnicite, či sexuálnej orientácii a prispievali tým k zlepšovaniu ich celospoločenského vnímania a zvyšovaniu miery tolerancie a vzájomného rešpektu medzi väčšinovým obyvateľstvom a menšinami.

3. Právny štát

39

V tretej kapitole vyjadrujeme znepokojenie nad postupným naštrbovaním právneho štátu v Slovenskej republike, a to nielen vo svetle výziev, ktorým sa tretia kapitola venuje, ale aj ďalších udalostí a krokov, ktorým sa bližšie venujeme v Správe o právnom štáte.

Posilňovanie právneho štátu bolo aj v roku 2024 kľúčovou strategickou témou Strediska. Okrem každoročnej Správy o právnom štáte⁵⁸ pokračovalo aj v organizácii Festivalu právneho štátu, série odborných diskusií na témy právneho štátu po celom Slovensku.

Pre ochranu a podporu ľudských práv je právny štát zák-

ladným predpokladom. Silný právny štát vytvára podmienky pre vyvodzovanie zodpovednosti v prípadoch zneužívania moci a korupcie (ktoré môžu viesť k porušovaniu ľudských práv), vytvára garancie rovnosti všetkých ľudí, prostriedky účinnej právnej ochrany, stabilné a predvídateľné prostredie a umožňuje jednotlivcom postaviť sa neprávosti.

3.1 Znižovanie kvality legislatívneho procesu

Legislatívny proces v Slovenskej republike má nastavený pomerne kvalitný systém pravidiel, avšak ich dodržiavanie závisí okrem extrémnych excesov len od vôle vlády a vládnej väčšiny v parlamente, pretože inak nie sú vynútiteľné a zodpovednosť za ich porušenie

možno vyvodzovať len v parlamentných voľbách. O to viac považuje Stredisko za potrebné poukazovať na pochybenia v tejto oblasti a adresovať zodpovedným subjektom odporúčania v záujme posilňovania právneho štátu.

3.1.1 Skráteneé legislatívne konanie v roku 2024

Podľa štatistík Národnej rady Slovenskej republiky⁵⁹ bolo v skráteneom legislatívnom konaní v tomto volebnom období prijatých takmer 30 % zákonov. Na porovnanie, v predchádzajúcom volebnom období bolo v skráteneom režime prijatých iba 20 % schválených záko-

nov napriek tomu, že mnohé opatrenia bolo objektívne nevyhnutné prijať takouto formou, napríklad na ochranu verejného zdravia v súvislosti s pandémiou COVID-19 alebo na podporu ľudí utekajúcich z Ukrajiny.

58 Správa dostupná na: <https://www.snsip.sk/sledovanie-pravneho-statu/sprava-o-pravnom-sta-te>

59 Bližšie pozri: https://www.nrsr.sk/web/?sid=nrsr/dokumenty/statistiky_a_prehlady

Čo znamená skrátene legislatívne konanie a prečo je to dôležité?

Skrátene legislatívne konanie je upravené zákonom,⁶⁰ použitie tohto postupu schvaľuje parlament na žiadosť vlády „za mimoriadnych okolností, keď môže dôjsť k ohrozeniu základných práv a slobôd alebo bezpečnosti alebo ak hrozia štátu značné hospodárske škody“. Aby mohol zákonodarca rýchlo reagovať v situácií takýchto rizík, v skrátenom konaní sa upúšťa od viacerých procesných pravidiel, napríklad sa nevyžaduje doručenie písomností poslancom najneskôr 24 hodín pred začatím rozpravy, návrh nemusí byť aspoň 15 dní pred schôdzou zverejnený na webovom sídle Národnej rady, či nemusí byť dodržaná 30-dňová minimálna lehota na prerokovanie zákona.

Skrátenejší režim poznajú aj legislatívne pravidlá vlády,⁶¹ podľa ktorých je za určitých mimoriadnych a nepredvídateľných okolností možné skrátiť minimálnu lehotu na pripomienkové konanie z 15 na 7 dní.

Ďalší osobitný režim upravuje zákon o tvorbe právnych predpisov,⁶² ktorý za mimoriadnych okolností, ako „*najmä ohrozenie ľudských práv a základných slobôd alebo bezpečnosti, ak hrozia štátu značné hospodárske škody, v prípade vyhlásenia núdzového stavu alebo opat-*

rení na riešenie mimoriadnej situácie“, povoľuje upustiť od povinnosti zverejniť návrh na portáli Slov-lex, zverejniť v štádiu prípravy materiálu tzv. predbežnú informáciu, ku ktorej je možné zasielať pripomienky, a nakoniec upustiť od pripomienkového konania samotného, počas ktorého má odborná aj laická verejnosť príležitosť sa k návrhu vyjadriť a povinne pripomienkujúce subjekty majú možnosť podaním tzv. zásadných pripomienok vyvolať potrebu rokovaní, pričom pri neodstránení rozporov rozhoduje vláda.

Pri využití skráteneho konania a ďalších zákonných výnimiek sa teda môže významne limitovať participácia verejnosti na tvorbe právnych predpisov, diskusia k návrhom na pôde parlamentu a možnosť poslancov a verejnosti dôkladne sa oboznamovať s obsahom návrhu a následných pozmeňujúcich návrhoch poslancov. Znižuje sa aj efektívny priestor na posudzovanie vplyvov a dopadov navrhovaných úprav, znižuje sa, prípadne sa celkom vylučuje možnosť odbornej verejnosti oboznámiť sa s návrhmi a reagovať na ne vo verejnej diskusii a v neposlednom rade sa minimalizuje verejná diskusia pred prijatím návrhov ako taká.

60 § 89 zákona č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

61 čl. 14 ods. 7 Legislatívnych pravidiel vlády

62 § 27 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Benátska komisia Rady Európy⁶³ dlhodobo vo svojich stanoviskách upozorňuje, že právny štát vyžaduje, aby široká verejnosť mala prístup k návrhom právnych predpisov a mala zmysluplnú príležitosť poskytnúť k nim svoje stanovisko. Rovnako vo vzťahu k poslancom parlamentov uvádza, že „*demokracia riadená právnym štátom nie je*

len o formálnom dodržiavaní postupov umožňujúcich vládnuť väčšine, ale aj o uváženom prerokovaní a zmysluplnej výmene názorov medzi väčšinou a opozíciou.“⁶⁴

Proces prijímania zákonov by preto mal byť transparentný, zodpovedný, inkluzívny a demokratický. Z povahy veci takýto proces trvá určitý čas.

3.1.2 Riziká nadužívania skráteného legislatívneho konania

a) Narušenie princípu právnej istoty

42

Princíp právnej istoty vyžaduje, aby všetci tí, ktorých sa úprava zákonov týka, presne poznali rozsah povinností, ktoré sa im ukladajú, a aby boli všetci jednotlivci schopní jednoznačne zistiť, aké sú ich práva a povinnosti a vedieť podľa toho postupovať.

Jeden z dôvodov, prečo by mal byť legislatívny proces otvorený a poskytovať efektívnu príležitosť zapojiť sa do neho tak verejnosť, ale aj odborníkom,

akademickej obci či mimovládny organizáciám, je práve to, aby sa vylúčili či minimalizovali negatívne dopady navrhovanej úpravy všeobecne alebo na určitú skupinu ľudí, ktoré predkladateľ nepredvídal. V roku 2024 Stredisko evidovalo konkrétne prípady zákonov, pri ktorých neboli vládou SR dodržané existujúce pravidlá tvorby a prijímania právnych predpisov s negatívnymi dopadmi na zainteresované subjekty.

63 Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva – známa ako Benátska komisia, je poradným orgánom Rady Európy pre ústavné záležitosti. Úlohou Benátskej komisie je poskytovať právne poradenstvo svojim členským štátom a najmä pomáhať štátom, ktoré chcú zosúladiť svoje právne a inštitucionálne štruktúry s európskymi normami a medzinárodnými skúsenosťami v oblasti demokracie, ľudských práv a právneho štátu. Pomáha tiež zabezpečiť šírenie a konsolidáciu spoločného ústavného dedičstva, pričom zohráva jedinečnú úlohu pri zvládaní konfliktov, a poskytuje „núdzovú ústavnú pomoc“ štátom v prechode. Jej jednotlivými členmi sú vysokoškolskí profesori verejného a medzinárodného práva, sudcovia najvyššieho a ústavného súdu, poslanci národných parlamentov a množstvo štátnych zamestnancov. Sú menovaní na štyri roky členskými štátmi, konajú však samostatne.

64 Bližšie pozri: [https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/CDL-PI\(2021\)003-e](https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/CDL-PI(2021)003-e)

Novely Trestného zákona

Prvý návrh novely Trestného zákona bol vládou SR schválený ešte v decembri 2023, pričom to bolo prvý raz, čo bol návrh vôbec zverejnený. Návrh obsahoval zásadné zmeny v trestných sadzbách, úprave trestov, premlčacích lehotách či v určení hranice trestnosti konania a bol následne po parlamentných obštrukciách opozície prijatý Národnou radou 8. februára 2024 s účinnosťou 15. marca 2024. Už 22. februára 2024 bola Národnej rade doručená prvá novela tejto ešte neúčinnnej úpravy a následne bola v skrátrenom konaní schválená 28. februára 2024. Po výhradách Európskej komisie bola Národnej rade doru-

čená ďalšia novela Trestného zákona 10. júla 2024 a aj táto bola schválená v skrátrenom konaní, a to 16. júla 2024 s účinnosťou 6. augusta 2024. Celkovo bol Trestný zákon novelizovaný v priebehu roka 2024 sedemkrát, pričom len v decembri 2024 zaznamenal 4 zmeny, z ktorých napríklad novela zákonom č. 353/2004 Z. z. tvorila účinné znenie Trestného zákona presne jeden deň – 17. decembra 2024, nakoľko hneď 18. decembra 2024 nastala účinnosť ďalšej novely zákonom č. 363/2004 Z. z. Takýto sled zmien z časového hľadiska vylučuje naplnenie princípu právnej istoty, ako je definovaný vyššie.

43

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky

Pre pochybnosti o ústavnosti niektorých ustanovení, ako aj o dodržaní pravidiel pre skrátané legislatívne konanie, bol už k prvej novele Trestného zákona podaný návrh na Ústavný súd poslancami Národnej rady aj prezidentom. Ústavný súd vo svojom náleze⁶⁵ vyslovil neústavnosť dvoch ustanovení zákona a dospel k záveru, „že aj pri zohľadnení širokej miery politického uváženia je nutné konštatovať, že národná rada pri prijímaní napadnutého zákona postupovala v rozpore s § 89 ods. 1 zákona o rokovanom poriadku, keď podľa nároku ústavného súdu nepre-

ukázala splnenie podmienok na skrátané legislatívne konanie. Argumentácia vlády uvedená v návrhu na skrátané legislatívne konanie čiastočne, tak ako je už uvedené, poskytuje odôvodnenie pre navrhované zmeny trestnoprávných kódexov, avšak tieto dôvody podľa ústavného súdu nie sú dostatočné na to, aby bolo možné racionálne dospieť k záveru, že bolo nevyhnutné tieto zmeny prijať urýchlene v skrátanom legislatívnom konaní.“⁶⁶

Ústavný súd však zároveň povedal, že „nerešpektovanie

⁶⁵ PL ÚS 3/2024-761 zo dňa 3.7.2024, dostupný na: <https://bit.ly/3GfGa1J>

⁶⁶ odsek 279.

zákonom stanovených pravidiel legislatívneho procesu (teda nezákonnosť) však nemusí nevyhnutne znamenať aj neústavnosť.“ Súd túto pozíciu vysvetľuje tým, že nie je druhou komorou parlamentu

a rešpektovanie trojdelenia moci si vyžaduje zvýšenú opatrnosť, pričom uviedol, že legislatívnym procesom sa môže zaoberať, len ak v určitej miere mohlo dôjsť k porušeniu relevantných článkov Ústavy.

Potreba zjednocujúceho stanoviska Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

Novela Trestného zákona účinná od 6. augusta 2024 upravovala zmeny premlčacích lehôt, pričom podľa vyjadrenia Krajského súdu v Bratislave⁶⁷ *„Súdy pristupujú pri riešení otázky plynutia a prerušenia premlčacej doby v dôsledku zmeny zákona (...) diametrálne rozdielne, čo má významné následky pre neskončené trestné stíhania a to nielen v konaní pred súdom, ale aj v prípravnom konaní. Rozdiely v rozhodovaní súdov ohľadne premlčania trestného stíhania po zmene Trestného zákona*

.... sú často nielen na rôznych súdoch, ale dokonca aj v rámci jedného súdu.“ Krajský súd Bratislava preto požiadal Najvyšší súd Slovenskej republiky o zjednocujúce stanovisko k zjednoteniu výkladu v otázke týkajúcej sa posudzovania účinkov úkonov prerušujúcich premlčanie trestného stíhania v súvislosti so skrátením doby premlčania trestného stíhania. Po vyše troch mesiacoch účinnosti novely vydal Najvyšší súd Slovenskej republiky zjednocujúce stanovisko dňa 28. novembra 2024.⁶⁸

b) znižovanie účasti verejnosti na legislatívnom procese

Ako uviedol Ústavný súd vo vyššie citovanom náleze, pri skrátenom legislatívnom konaní nie je úplne vylúčené právo verejnosti oboznámiť sa s obsahom *„a identifikovať sa s „produktom“* parlamentnej procedúry (návrhom zákona).“⁶⁹ Nadväzuje tým na vyjadrenie, že pochybenia nižšej intenzity (ako je úplné vylúčenie práva

na informácie) sú predmetom vyvodzovania zodpovednosti v parlamentných voľbách.⁷⁰

Limitovanie účasti verejnosti na legislatívnom procese síce nie je protiústavné, ale pri absencii legitímnych dôvodov, a teda za porušenia zákonných noriem, je v právnom demokracickom štáte neprijateľné.

67 Dostupný na: <https://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a1493-navrh-na-prijatie-zjednocujuceho-stanoviska-najvyssieho-sudu-sr-ohladne-premlcania-trestneho-stihania>

68 Bližšie pozri dokument Právne vety trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR, dostupné na: <https://www.nsud.sk/trestnopravne-kolegium-najvyssieho-sudu-sr-prijalo-tri-stanoviska/>

69 odsek 299. PL ÚS 3/2024-761

70 odsek 298. ibidem

Stredisko preto pripomína zákonnú úpravu tvorby právnych predpisov, v zmysle ktorej je „cieľom tvorby právnych predpisov pripraviť za účasti verejnosti taký právny predpis, ktorý sa stane funkčnou súčasťou vyváženého, prehľadného a stabilného právneho poriadku Slovenskej republiky zlučiteľného s právom Európskej únie a medzinárodnoprávnymi zá-

väzkami Slovenskej republiky.“⁷¹

Stredisko rovnako pripomína strategické dokumenty vlády, akými sú Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti 2022 – 2030 a jej akčný plán,⁷² v ktorom má vláda SR za úlohu zvyšovať úroveň a mieru a participácie občianskej spoločnosti na tvorbe verejných politík.

Prečo je zapájanie verejnosti a občianskej spoločnosti v legislatívnom procese dôležité?

Verejnosť má v demokratickom právnom štáte právo byť informovaná o návrhoch zákonov a vyjadriť sa k nim. Základným dôvodom je, že návrhy zákonov a iných verejných politík by mali sledovať verejný záujem. Ak nie je vytvorený efektívny priestor na zisťovanie, čo je vlastne verejný záujem, nedá sa tento cieľ realisticky dosiahnuť.

Ako uvádza Príručka demokratického zákonodarstva pre lepšie zákony od OBSE/ODIHR,⁷³ organizácie a jednotlivci sa môžu zapájať do legislatívnych procesov rôzne – od podnetov na zlepšenie legislatívy po pripomienky, petície, monitorovanie dopadov prijatých noriem, vzdelávanie a mobilizovanie ostatných či podporu nedostatočne zastúpených skupín obyvateľov, aby

sa zapájali do vecí verejných.

Všetky tieto prostriedky aktívnej občianskej spoločnosti sú nevyhnutné pre fungujúcu demokraciu, pretože ako uviedol Ústavný súd, vyvodzovať zodpovednosť za mnohé porušenia právneho štátu môžu iba občania vo voľbách. Nie každý občan má čas a expertízu pravidelne sledovať portál zbierky zákonov Slov-lex, posudzovať, ako bude na neho každý návrh vplývať, a potom po jeho prijatí hodnotiť jeho efektívnosť. Silná a aktívna občianska spoločnosť s dostatočnými personálnymi kapacitami je rovnako ako nezávislé médiá nevyhnutná na to, aby boli výstupy zákonodarného procesu čo najbližšie verejnému záujmu, aby ich dopady boli predmetom verejného dohľadu a aby mala široká verejnosť dostupné informácie

⁷¹ § 2 ods. 1 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁷² Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27581/1>

⁷³ OBSE ODIHR (Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe) - Guidelines on Democratic Lawmaking for Better Laws, dostupné v anglickom jazyku na https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/558321_3.pdf

potrebné na prípadné vyvo-
dzovanie zodpovednosti voči
svojim voleným zástupcom.

3.2 Znižovanie úrovne ochrany občianskych a politických práv

Stredisko vo svojej práci dlho-
dobo upozorňuje na zmenšu-
júci sa priestor pre občiansku
spoločnosť vrátane absen-
cie udržateľného finančného
mechanizmu pre organizácie
občianskej spoločnosti, zni-
žovanie miery participácie na
tvorbe zákonov a narastajúci
počet útokov zameraných na
určité organizácie občianskej
spoločnosti alebo obhajcov
a obhajkyne ľudských práv.
V roku 2024 vládni predstavi-
telia podnikali kroky smeru-
júce k ďalšiemu oslabovaniu
občianskej spoločnosti či už
vo forme legislatívnych návr-
hov, alebo v podobe cieľených
opatrení zameraných najmä
na organizácie občianskej spo-
ločnosti, ktoré plnia funkciu
kontroly verejnej moci alebo

na organizácie pôsobiace v ob-
lasti ľudských práv. Aj Európska
komisia skonštatovala vo svojej
Správe o právnom štáte 2024,
že prostredie pre organizácie
občianskej spoločnosti sa na
Slovensku zhoršilo, zvlášť pre
organizácie, ktoré plnia úlohu
dohľadu nad činnosťami štátu
a ktoré pôsobia v oblasti ľud-
ských práv.⁷⁴

Stredisko pri monitorovaní ľud-
ských práv zaznamenalo via-
cero zákonov a opatrení exe-
kutívy, ktoré majú negatívny
vplyv najmä na slobodu zdru-
žovania, slobodu zhromažďo-
vania, slobodu prejavu, právo
na prístup k informáciám ale-
bo na prístup k financovaniu
vrátane financovania zo zahra-
ničných zdrojov.

3.2.1 Snahy o obmedzovanie práva na združovanie

Zákony o „zahraničných agentoch“ (angl. „foreign agents laws“)

V ostatných rokoch je mož-
né pozorovať globálny rastúci
trend predkladania legislatívy
o „zahraničných agentoch“ cie-
lenej na organizácie občan-
skej spoločnosti so zámerom
vykresliť ich ako nepriateľov,

ktorí konajú v rozpore so záu-
mami spoločnosti. Takéto zá-
kony prinášajú riziko stigma-
tizácie a diskreditácie určitých
organizácií a vyvolávajú nedô-
veru, strach a nepriateľstvo voči
týmto organizáciám, čím nad-

⁷⁴ Európska komisia: Správa o právnom štáte 2024. Kapitola o situácii v oblasti právneho štátu na Slovensku, SWD(2024) 825 final, s. 37. Dostupné na https://commission.europa.eu/document/download/b4b142ba-2515-49fa-9693-30737384264e_sk?filename=57_1_58083_coun_chap_slovakia_sk.pdf

merne sťažujú ich fungovanie a činnosti.⁷⁵

Tento trend je prítomný aj vo viacerých štátoch strednej

a východnej Európy napriek zjavnému rozporu s medzinárodnými ľudskoprávnymi štandardmi⁷⁶ a právom Európskej únie.⁷⁷

Zmeny v zákone o mimovládnych organizáciách – nálepkovanie organizácií

V marci 2024 predložila skupina poslancov novelu zákona č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby, ktorej deklarovaným cieľom je „zvýšiť transparentnosť financovania mimovládnych neziskových organizácií, ktoré predstavuje kľúčový prvok pre posilnenie dôvery verejnosti voči mimovládnym neziskovým organizáciám“ a „posilniť

ochranu spoločnosti pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu“.⁷⁸

Novela zákona zavádza povinnosť všetkých mimovládnych neziskových organizácií (neziskovej organizácie, nadácie, neinvestičného fondu, združenia a organizácie s medzinárodným prvkom), ktorých príjmy zo zahraničia za jeden kalendárny rok presiahnu

⁷⁵ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights: Note on legislative initiatives on transparency and regulation of associations funded from abroad or so-called “foreign agents laws” and similar legislation and their compliance with international human rights standards, Opinion-Nr.: NGOGE0/465/2023 [JB], p. 5. Dostupné v angličtine na: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/9/556074.pdf>

⁷⁶ Venice Commission: Hungary - Opinion on Draft Law on the Transparency of Organisations Receiving Support from Abroad, CDL-AD(2017)015, dostupné v angličtine na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)015-e); United Nations General Assembly: Access to resources Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, Clément Nyaletsossi Voule, A/HRC/50/23, dostupné v angličtine na: <https://docs.un.org/en/A/HRC/50/23>;

United Nations General Assembly: General principles and guidelines on ensuring the right of civil society organizations to have access to resources Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, Clément Nyaletsossi Voule, A/HRC/53/38/Add.4, dostupné v angličtine na: <https://docs.un.org/en/A/HRC/53/38/Add.4>;

United Nations General Assembly: Protecting the rights to freedom of peaceful assembly and of association from stigmatization, A/79/263, dostupné v angličtine na: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a79263-protecting-rights-freedom-peaceful-assembly-and-association>;

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights: Note on legislative initiatives on transparency and regulation of associations funded from abroad or so-called “foreign agents laws” and similar legislation and their compliance with international human rights standards, Opinion-Nr.: NGOGE0/465/2023 [JB], dostupné v angličtine na: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/9/556074.pdf>

⁷⁷ Court of Justice of the European Union (CJEU), Commission v. Hungary Case C-78/18, 18 June 2020

⁷⁸ Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Rudolfa HULIAKA, Dagmar KRAMPLOVEJ, Milana GARAJA a Adama LUČANSKÉHO na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, parlamentná tlač č. 245, 27. 3. 2024. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=544281>

5 000 EUR, zaregistrovať sa ako „organizácia so zahraničnou podporou“ a toto označenie uvádzať vo všetkých úkonoch pri svojej činnosti. Hoci označenie „organizácia so zahraničnou podporou“ sa objektívne javí ako neutrálnejšie v porovnaní s označením „zahraničný agent“, Benátska komisia zdôrazňuje, že toto označenie je potrebné vnímať v kontexte aktuálnych spoločenských diania a trendov, ktoré sa vyznačujú politickými vyhláseniami proti mimovládnym organizáciám prijímajúcim podporu zo zahraničia. Takéto nálepkovanie mimovládnych organizácií preto predstavuje riziko stigmatizácie a má negatívny

vplyv na ich legitímnu činnosť a ochromujúci účinok na slobodu prejavu a združovania.⁷⁹

Návrh zákona prispieva k obmedzovaniu demokratického priestoru tým, že mimovládne organizácie, ktoré svojou dlhodobou prácou zlepšujú stav ľudských práv na Slovensku a v mnohých sférach dopĺňajú alebo supľujú úlohy štátu, vykresľuje ako nepriateľa. Takéto útoky majú priamy dopad na ľudské práva, keďže oslabujú nielen organizácie občianskej spoločnosti, ktoré sú priamymi terčmi, ale aj samotné skupiny ľudí, za práva ktorých tieto organizácie bojujú.

48 Sankcie za nesplnenie povinnosti registrácie

Pokiaľ ide o sankcie spojené s registráciou „organizácií so zahraničnou podporou“, za nesplnenie tejto povinnosti zákon umožňuje uložiť pokutu až do výšky 5 000 eur. V prípade jej nezaplatenia môže mimovládna organizácia čeliť rozpusteniu, v niektorých prípadoch dokonca aj bez súdneho konania. Takáto právna úprava je v rozpore s medzinárodnými štandardmi, v zmysle ktorých k rozpusteniu organi-

zácií by malo dôjsť len ako ku krajnému opatreniu za výnimočných okolností veľmi závažného pochybenia, pričom akémukoľvek opatreniu alebo sankcii musí predchádzať súdne konanie. Nedodržiavanie registračných a iných povinností a požiadaviek, ktoré majú skôr administratívny alebo byrokratický charakter, však nedosahuje takú závažnosť, aby odôvodňovalo rozpustenie združenia.⁸⁰

79 Venice Commission: Hungary - Opinion on Draft Law on the Transparency of Organisations Receiving Support from Abroad, CDL-AD(2017)015, para 65. Dostupné v angličtine na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD\(2017\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD(2017)015-e)

80 OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights: Note on legislative initiatives on transparency and regulation of associations funded from abroad or so-called “foreign agents laws” and similar legislation and their compliance with international human rights standards, Opinion-Nr.: NGOGE0/465/2023 [JB], p. 41. Dostupné v angličtine na: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/9/556074.pdf>

Rozpor s právom Európskej únie

Stredisko sa v apríli 2024 obrátilo na poslancov a poslankyne Národnej rady a požiadalo ich, aby novelu zákona o mimovládnych organizáciách nepodporili.⁸¹ Stredisko vo svojom liste poukázalo na skutočnosť, že navrhovaná novela je v priamom rozpore so slobodou združovania občanov ako jedným zo základných pilierov demokratickej a pluralitnej spoločnosti. Odkázalo pritom na Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie vo veci C78/18 proti Maďarsku, v ktorom súd rozhodoval o súlade maďarského „zákona o transparentnosti organizácií, ktoré dostávajú podporu zo zahraničia“, s právom EÚ. Súdny dvor v danom prípade vyslovil, že povinnosti organizácií spočívajúce v registrácii, podávaní vyhlásenia a zverejňovaní, ako aj sankcie za ich porušenie, predstavujú obmedzenie práva slobodne sa združovať.⁸² Okrem toho Súdny dvor Európskej únie skonštatoval, že maďarský zákon „*zaviedol diskriminačné a neodôvodnené obmedzenia v súvislosti s darmi zo zahraničia v prospech organizácií občianskej spoločnosti*“.⁸³

Stredisko v tejto súvislosti upoznilo poslancov a poslankyne Národnej rady SR na závažnosť hroziacich následkov vyplývajúcich z porušenia práva EÚ. Navrhovaná novela zákona o mimovládnych organizáciách je totiž do značnej miery totožná s maďarským zákonom o transparentnosti, ktorý bolo Maďarsko nútené zrušiť v dôsledku jeho rozporu s právom EÚ. Stredisko navyše zdôraznilo, že viaceré ustanovenia navrhovanej novely zavádzajú prísnejšiu reguláciu v porovnaní s maďarským zákonom, medzi inými aj právomoc Ministerstva vnútra zrušiť niektoré mimovládne organizácie bez súdneho konania, čo Stredisko považuje za alarmujúce. Návrh bol predmetom kritiky aj zo strany Komiséra Rady Európy pre ľudské práva, ktorý vyčítal najmä nedostatok procesných záruk a nedostatočne preukázanú proporionalitu a nevyhnutnosť návrhu, ktorý zásadným spôsobom zasahuje do práva občanov Slovenskej republiky združovať sa.⁸⁴ Napriek rozsiahlej kritike zo strany občianskej spoločnosti, opozície, predstaviteľov

81 Slovenské národné stredisko pre ľudské práva: List poslancom a poslankyniam Národnej rady SR zo dňa 26. apríla 2024. Dostupné na: https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/LIST_MNO_WEB.pdf

82 Court of Justice of the European Union (CJEU), Commission v. Hungary Case C-78/18, 18 June 2020, para 119. Dostupné v angličtine na: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=227569&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=256071>

83 Tamže, para 143.

84 Commissioner for Human rights: Slovak Republic: new draft laws risk having a chilling effect on civil society and interfering with independence of public service media. Dostupné v angličtine na: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/slovak-republic-new-draft-laws-risk-having-a-chilling-effect-on-civil-society-and-interfering-with-independence-of-public-service-media>

medzinárodných organizácií a verejného ochranca práv⁸⁵

parlament prijal navrhovanú novelu v prvom čítaní.

Mimovládne organizácie a lobing

Po prvom čítaní bol k pôvodnému návrhu novely predložený poslanecký pozmeňujúci návrh, ktorý zásadným spôsobom mení jeho znenie. Najpodstatnejšia zmena sa týka povinnosti registrácie „organizácie so zahraničnou podporou“, ktorá má byť nahradená povinnosťou registrácie na činnosť „lobingu“. Lobingom sa v zmysle návrhu rozumie opakované priame alebo nepriame ovplyvňovanie rozhodovania

funkcionárov a vedúcich zamestnancov vo verejnej sfére. Podľa návrhu by sa na vykonávanie takéhoto „lobingu“ museli registrovať len mimovládne organizácie pod hrozbou pokuty. Okrem toho podľa pozmeňujúceho návrhu musia mimovládne organizácie informovať lobované osoby o tom, že ich činnosť zahŕňa lobing, a zverejňovať štvrťročné správy o vykonanom lobingu opäť pod hrozbou pokuty.

Lobing podľa medzinárodných štandardov

50 Stredisko poznamenáva, že navrhovaná zákonná úprava je v rozpore s medzinárodnými odporúčaniami a publikáciami na tému lobingu napriek tomu, že sa na ne odvoláva. Návrh sa nezaoberá povinnosťou registrácie lobistov, ktorými sú napr. záujmové združenia alebo obchodné spoločnosti, a preto sa nevenuje riziku ovplyvňovania verejných záležitostí obchodnými, profesijnými alebo osobnými záujmami. Okrem toho nereguluje dary vrcholným predstaviteľom verejnej správy alebo poradenské služby a nijakým spôsobom nereaguje na odporúčania skupiny krajín proti korupcii (GRECO). Nao-

pak, zavádza len reguláciu mimovládnych organizácií, ktoré vykonávajú činnosť v prospech verejnosti, vrátane oblasti ľudských práv.

Nakoľko akákoľvek forma participácie občianskej spoločnosti a verejnosti na tvorbe verejných politík môže byť interpretovaná ako „priame alebo nepriame ovplyvňovanie rozhodovania“, v zmysle návrhu by museli všetky mimovládne organizácie, ktoré sa zapájajú do tvorby politík, podliehať povinnosti registrácie a zverejňovania štvrťročných správ o vykonanom lobingu, pričom by im za nesplnenie povinností

⁸⁵ Verejný ochranca práv: Novela zákona o neziskových organizáciách spôsobí obmedzenie práva slobodne sa združovať a môže prispieť k atmosfére všeobecnej nedôvery voči neziskovým organizáciám, tlačová správa zo dňa 22. októbra 2024. Dostupné na <https://vop.gov.sk/wp-content/uploads/2024/10/Tlacova-sprava-VOP-22-10-2024.pdf>

hrozili pokuty alebo až zrušenie organizácie. Takáto právna úprava sa javí ako diskriminačná a reštriktívna a môže byť interpretovaná ako prostriedok zastrašenia občianskej spoločnosti a vytvárania bariér participatívnym procesom vo verejnej správe. Návrh zákona vrátane procesu jeho prijímania, ktoré sa uskutočnilo bez konzultácií s relevantnými organizáciami občianskej spoločnosti, možno považovať za spôsob oslabovania a podkopávania dôvery ľudí voči občianskej spoločnosti.

Obmedzovanie financovania občianskeho sektora

Deklarácia OSN o ochrancoch ľudských práv⁸⁶ hovorí o práve občianskeho sektora na prístup k financovaniu aktivít presadzujúcich univerzálne ľudské práva. Kým orgány exekutívy majú veľkú mieru voľnosti pri rozhodovaní o podpore konkrétnych organizácií, Stredisko upozorňuje, že tieto rozhodnutia, tak ako každé iné rozhodnutia orgánov verejnej moci, nesmú byť arbitrárne a postavené na diskriminačnom základe, pretože v takých prípadoch už možno hovoriť o cielenom vytváraní bariér pre realizáciu práva na združovanie. Stredisko je preto znepokojené rozhodnutím niektorých orgánov exekutívy obmedziť prístup organizácií občianskej spoločnosti k štá-

Legislatívny návrh v apríli 2024 posunuli poslanci a poslankyne Národnej rady do druhého čítania. Stredisko dôrazne odporúča Národnej rade návrh neschváliť a vláde SR iniciovať riadny legislatívny proces k potrebným zmenám legislatívy regulujúcej občiansku spoločnosť a lobing, a to za účasti zástupcov občianskej spoločnosti a rešpektujúc medzinárodné štandardy.

tom podporovanému financovaniu. V roku 2024 sa napríklad viaceré ministerstvá rozhodli neprideliť finančné prostriedky mimovládnym organizáciám pôsobiacim v oblasti ochrany ľudských práv.

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (ďalej ako „Ministerstvo životného prostredia“) vyradilo mimovládne organizácie zo zoznamu oprávnených žiadateľov o dotácie zo Zeleného vzdelávacieho fondu a Environmentálneho fondu v oblasti výchovy a vzdelávania a uprednostnilo podporu škôl a školských zariadení.⁸⁷ Podpora škôl v oblasti environmentálnej výchovy je nespochybniteľne kľúčová, avšak rozhodnutie mi-

⁸⁶ Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms – prijatá rezolúciou VZ OSN A/RES/53/144 z roku 1999, dostupné v anglickom jazyku na: <https://docs.un.org/en/A/RES/53/144>

⁸⁷ Klimatická koalícia, tlačová správa zo dňa 2.8.2024. Dostupné na: <https://klimatickakoalicia.sk/mimovladky-kritizuju-zmeny-fungovania-fondovtaraba-hovori-o-podpore-skol/>

nisterstva môže ohroziť projekty realizované mimovládnymi organizáciami, ktoré disponujú odbornými znalosťami a sú dôležitou súčasťou environmentálnej výchovy detí.

Vo februári 2024 Ministerstvo spravodlivosti zrušilo výzvu na predkladanie žiadostí o dotácie v rámci programu „Ľudské práva 2024“, a to len deň pred sústavným vypočutím žiadateľov bez uvedenia relevantného dôvodu. Rozhodnutie ministerstva môže vyvolávať pochybnosti o existencii objektívnych dôvodov, nakoľko tento krok ocenil vtedajší podpredseda parlamentu slovami „*Minister zrušil dotačnú výzvu pre slniečkarské mimovládky a tie teraz hystericky vrieskajú*“.⁸⁸ Ministerstvo zmenilo spôsob zostavovania hodnotiacej ko-

misie žiadostí o dotáciu vylúčením zástupcov občianskej spoločnosti, ktorí dovtedy tvorili viac ako polovicu jej členov.⁸⁹ V komisii tak zostali iba zástupcovia ministerstva a iných orgánov štátnej správy. Výzva bola následne opätovne vyhlásená až v júni 2024, keď tieto zmeny nadobudli účinnosť.

Na rozdiel od predchádzajúcich rokov mimovládne organizácie obhajujúce práva LGBTI+ ľudí v roku 2024 nedostali finančné prostriedky v rámci štátom podporovaných grantových schém. V súvislosti so zastavením financovania šírila koaličná strana SNS diskriminačné naratívy prostredníctvom bilbordovej kampane „Zastavili sme financovanie LGBTI projektov.“⁹⁰

3.2.2 Obmedzovanie práva na zhromažďovanie

V júni 2024 prijal parlament v skrátrenom legislatívnom konaní zákon č. 166/2024 Z. z. o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike (tzv.

lex atentát). Dôvodom na predloženie návrhu zákona bolo podľa vlády „*reflektovanie na bezpečnostnú situáciu v Slovenskej republike po atentáte na predsedu vlády Slovenskej*

88 Príspevok používateľa SMER-SDD zo dňa 20.2.2024. Dostupné na: <https://www.facebook.com/smersd/posts/%C4%BE-blaha-mimovl%C3%A1dky-pi%C5%A1tia-lebo-u%C5%BE-nem%C3%B4u%C5%BEu-vyciava%C5%A5-%C5%A1t%C3%A1t-brav%C3%B3-boris-minister-sp/709119151408590/>

89 Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky o zložení, rozhodovaní, organizácii práce a postupe komisie pri vyhodnocovaní žiadostí o poskytnutie dotácie a o kritériách pre vyhodnocovanie žiadostí o poskytnutie dotácie (322/2016 Z. z.)

90 Alexandra G., SNS provokuje bilbordom o LGBTI+ projektoch. „Sme svedkami rozvratu,“ reaguje expert, Startitup, 4.12.2024. Dostupné na: <https://www.startitup.sk/sns-provokuje-bilbordom-o-lgbti-projektoch-sme-svedkami-rozvratu-reaguje-expert/>

republiky Roberta Fica.“⁹¹ Lex atentát okrem iného zásadne zmenil aj zákon o zhromažďovaní práve bez akéhokoľvek predchádzajúceho participatívneho procesu.

Stredisko sa preto obrátilo na Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR), ktorý je orgánom Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), so žiadosťou

Plošný zákaz zhromaždení

Zákon okrem iného zavádza plošný zákaz zhromaždení v okruhu 50 metrov od niektorých verejných budov.⁹² ODIHR vo svojom stanovisku uvádza, že sloboda výberu miesta zhromaždenia je kľúčovým aspektom výkonu práva na slobodné zhromažďovanie a štáty majú povinnosť umožniť zhromaždenia na mieste preferovanom organizátorom a v dosahu „videnia a počutia“ zamýšľaného publika,⁹³ pričom plošné záka-

o výklad súladu niektorých ustanovení návrhu lex atentát, ktoré sa týkajú slobody zhromažďovania. Podľa stanoviska ODIHR z 26. júna 2024 mali navrhované úpravy týkajúce sa slobody zhromažďovania v tzv. lex atentát závažné nedostatky z hľadiska dodržiavania medzinárodných štandardov v oblasti ľudských práv a záväzkov Slovenska v OBSE.

zy na určitých miestach môžu výrazne zasahovať do možnosti usporiadať takéto zhromaždenia.⁹⁴ V stanovisku ďalej upozorňuje, že plošné zákonné obmedzenia zakazujúce všetky zhromaždenia na určených miestach nie sú v súlade so zásadou proporcionality, ktorá vyžaduje, aby sa vždy uprednostnili najmenej obmedzujúce prostriedky na dosiahnutie cieľa verejných orgánov.⁹⁵

⁹¹ Dôvodová správa dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?-DocID=548663>

⁹² Plošný zákaz sa vzťahuje na zhromaždenia v okruhu 50 metrov od stáleho sídla prezidenta; objektu, v ktorom pravidelne rokujú Národná rada SR alebo vláda; stáleho sídla Ústavného súdu SR a kde tieto ústavné orgány rokujú alebo inak vykonávajú svoju pôsobnosť a niektorých ďalších verejných budov. Je potrebné dodať, že zhromaždenia v okruhu 50 metrov od budov Národnej rady SR alebo miest, kde rokujú, boli zakázané už podľa predchádzajúcej právnej úpravy.

⁹³ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights: Urgent interim opinion on article I of the draft act on “some measures to improve the security situation in the Slovak Republic” bod 25. Dostupné v angličtine na https://legislationline.org/sites/default/files/2024-06/2024-06-25%20FINAL%20ODIHR%20Urgent%20Interim%20Opinion%20on%20Freedom%20of%20Peace-ful%20Assembly_Slovak%20Republic_ENGLISH.pdf

⁹⁴ Tamže, bod 27.

⁹⁵ Tamže, bod 27.

Nové dôvody pre zákaz zhromaždenia

Zákon ďalej zaviedol nové dôvody, na základe ktorých môžu obce zakázať zhromaždenia vrátane prípadov, keď existuje dôvodná obava, že dôjde k stretu medzi účastníkmi viacerých oznámených zhromaždení. V zmysle judikatúry ESLP samotná pravdepodobnosť napätia a ostrej výmeny názorov medzi znepriatelenými,

skupinami počas demonštrácie nie je dostatočným dôvodom na zákaz zhromaždenia.⁹⁶ Zákaz zhromaždenia by mal byť krajným riešením len v prípade skutočného a vážneho rizika bezprostredne hroziaceho násillia, ktorému nemožno zabrániť inými prostriedkami ako zákazom.⁹⁷

Odporúčania:

Stredisko odporúča:

1. **členom a členkám vlády SR**, aby verejne uznali dôležitú a legitímnu úlohu obhajcov ľudských práv pri podpore ľudských práv, demokracie a právneho štátu ako základného prvku zabezpečenia ich ochrany, a to aj rešpektovaním nezávislosti ich organizácií a zabránením stigmatizácie ich práce.
2. **poslancom a poslankyniam Národnej rady** nepodporiť aktuálne predloženú novelu zákona o neziskových organizáciách (tlač 245) a **členom a členkám vlády SR** iniciovať riadny legislatívny proces k potrebným zmenám legislatívy regulujúcej občiansku spoločnosť a lobing, a to za účasti zástupcov občianskej spoločnosti a rešpektujúc medzinárodné štandardy.
3. **členom a členkám vlády SR** prehodnotiť plošný zákaz zhromažďovania upravený tzv. lex atentát a ponechať riadenie bezpečnostných rizík na príslušných orgánoch činných v trestnom konaní v jednotlivých prípadoch na základe konkrétnych okolností, ktoré podliehajú súdnej kontrole a sú v súlade s medzinárodnými normami v oblasti ľudských práv.

96 ESLP, Alekseyev v. Russia, nos. 4916/07, 25924/08 a 14599/09, 21 October 2010, bod. 77

97 OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights: Urgent interim opinion on article I of the draft act on "some measures to improve the security situation in the Slovak Republic" bod 45. Dostupné v angličtine na https://legislationline.org/sites/default/files/2024-06/2024-06-25%20FINAL%20ODIHR%20Urgent%20Interim%20Opinion%20on%20Freedom%20of%20Peace-ful%20Assembly_Slovak%20Republic_ENGLISH.pdf

Ďalšie odporúčania uvedené v [Správe o právnom štáte 2025](#), v ktorej Stredisko odporúča vláde SR:

1. Obmedziť používanie skráteného legislatívneho postupu striktné na prípady náhleho, nepredvídateľného a závažného ohrozenia hospodárstva, ľudských práv alebo bezpečnosti, ako to predpokladá zákon, s cieľom zabezpečiť efektívnu účasť verejnosti na legislatívnom procese a zabezpečiť právnu istotu prostredníctvom otvoreného, transparentného a dátovo orientovaného legislatívneho procesu.
2. Obnoviť a zabezpečiť záruky princípov neutrality, stability a profesionality štátnej služby v zmysle zákona, s cieľom vybudovať a zachovať odbornosť, zabezpečiť kontinuitu medzi vládami, ako aj posilniť dôveru verejnosti v inštitúcie.
3. Predložiť jasný plán boja proti korupcii po rozpustení rôznych útvarov poverených týmto cieľom, ako aj konkrétne opatrenia a záruky, ktoré zabezpečia, aby osoby alebo orgány poverené bojom proti korupcii v budúcnosti mali potrebnú mieru autonómie a nezávislosti na boj proti korupcii na všetkých úrovniach, vrátane štátnych inštitúcií.
4. Zdržiavať sa online a offline obťažovania vrátane verbálnych útokov a vyhrážok voči mimovládnym organizáciám a obhajcom ľudských práv, ktoré spôsobujú ich stigmatizáciu a diskreditáciu.
5. Prešetriť obťažovanie a zastrašovanie, vyhrážky, násilie voči mimovládnym organizáciám a obhajcom ľudských práv a iné obmedzovanie práv, a to aj zo strany politikov, a zaručiť im možnosť vykonávať ich činnosť v bezpečných podmienkach.
6. Zabezpečiť dlhodobé, udržateľné, transparentné, včasné a predvídateľné financovanie mimovládnych organizácií a obhajcov ľudských práv.

4. Segregácia vo vzdelávaní

Štvrtá kapitola sa venuje segregácii Rómov v oblasti vzdelávania a nadväzuje na Správu za rok 2023. Prostredníctvom prípadov, ktorým sme sa v roku 2024 venovali, približujeme svoj mandát národného antidiskriminačného orgánu a poskytujeme vhľad do dennej práce Strediska.

Moderná demokratická spoločnosť je postavená na princípoch rovnosti, ľudskej dôstojnosti a spravodlivosti, pričom segregácia je ich porušením. Segregácia rómskych detí vo vzdelávaní nie je len sériou izolovaných prípadov, ale systémovým problémom odrážajúcim širšie spoločenské štruktúry vylúčenia a diskriminácie. Slovensko je jedinou krajinou v EÚ, proti ktorej Európska komisia podala žalobu na Súdny dvor EÚ v dôsledku dlhodobého nedodržiavania pravidiel EÚ o rasovej rovnosti.⁹⁸ K jej podaniu došlo z dôvodu pretrvávajúcej systémovej segregácie rómskych detí v rámci bežného aj špeciálneho školstva.

Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity v reakcii na prieskum, ktorý iniciovalo Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica a nezisková organizácia Teach, uviedol, *„že segregácia rómskej časti obyvateľstva Slovenska v našej spoločnosti stále pretrváva a ide o komplexný problém, ktorý si vyžaduje spoluprácu viacerých subjektov nielen na úrovni štátu.“* Kľúčovou je aj podľa názoru Strediska súčin-

nosť samospráv a škôl, resp. ich komunikácia s vylúčenými rómskymi komunitami a vhodným nástrojom desegregácie môže byť pozitívne zobrazovanie dobrých príkladov v mediálnom priestore.⁹⁹ Podľa uvedeného prieskumu z februára 2024 si až 60 % ľudí myslí, že žiaci z marginalizovaných rómskych komunít by sa mali vzdelávať v oddelených triedach či dokonca školách. Aj keď je verejne známe, že v oblasti vzdelávania dochádza na Slovensku najmä k segregácii rómskeho etnika, podľa prieskumu si rovnako 60 % ľudí myslí, že okrem žiakov z marginalizovaných rómskych komunít by sa v samostatných triedach mali vzdelávať aj deti so špecifickými potrebami, ako napríklad autizmus, hmotná núdza, ADHD a pod.¹⁰⁰ Pretrvávajúce stavu segregácie vo vzdelávaní potvrdzujú aj súdne rozhodnutia a prípady, ktorými sa zaoberá Stredisko a ktorých znenie je obsahom nasledujúcich podkapitol. Jej odstraňovanie je najmä úlohou štátu, preto sa Stredisko v nasledujúcej kapitole venovalo aj legislatívnej činnosti.

⁹⁸ Európska komisia podala na Súdny dvor Európskej únie dňa 19. apríla 2023 žalobu z dôvodu, že Slovenská republika účinne nerieši otázku segregácie rómskych detí vo vzdelávaní. Slovenská republika od roku 2015, kedy Európska komisia voči nej začala konanie o porušení právnych predpisov zaviedla sériu legislatívnych reforiem a prijala niekoľko stratégií a akčných plánov na podporu začleňovania rómskych detí do vzdelávania. Európska komisia však po dôslednom posúdení opatrení a monitorovaní situácie v praxi dospela k záveru, že doteraz prijaté reformy nedostačujú.

⁹⁹ Dostupné na: <https://romovia.vlada.gov.sk/archiv-tlacovych-sprav/celospolocensky-dia-log-ako-kluc-k-integracii-romov/?csrc=536518392246487931>

¹⁰⁰ Dostupné na: <https://zivica.sk/aktualita/prieskum-zivice-a-teach-75-ludi-by-za-urcivych-podmienok-dalo-svoje-dieta-do-triedy-s-romskymi-spoluziakmi/>

4.1 Legislatívna činnosť

Slovenská republika sa v rámci Plánu obnovy a odolnosti SR (ďalej ako „Plán obnovy“) zaviazala o. i. aj k odstráneniu segregácie v školách. Súčasťou Reformy 5 (Podpora desegregácie škôl), Komponentu 6 (Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch) Plánu obnovy je zavedenie legálnej definície segregácie, jej monitoring, metodická podpora a pilotné projekty v kontexte desegregácie, resp. finančná podpora zriaďovateľov škôl na dopravu žiakov z marginalizovaných rómskych komunít do škôl.¹⁰¹ K napĺňaniu viacerých kľúčových cieľov Plánu obnovy, o. i. aj k zavedeniu definície segregácie do právneho poriadku Slovenskej republiky, došlo už v roku 2023 prijatím zákona č. 182/2023 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „školský zákon“).¹⁰²

58

Zákonodarca v roku 2024 včlenil do školského zákona právnu záväznosť štandardov dodržiavania zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní (ďalej ako „Štandardy“) prijatím zákona č. 290/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej ako „zákon č. 290/2024“).¹⁰³ Pre školy a školské zariadenia to znamená zapracovanie Štandardov do školských poriadkov a zverejnenie ich aktualizovaných verzií na verejne prístupnom mieste, vypracovanie plánov uplatňovania Štandardov (ďalej ako „Plán“) do konca septembra 2025 a implementáciu postupov podľa znení jednotlivých Štandardov a vypracovaných Plánov.¹⁰⁴

Štandardy majú predstavovať ďalší krok k dodržiavaniu zákazu segregácie vo výchove

¹⁰¹ Komponent 6, dostupný na: <https://www.minedu.sk/komponent-6-dostupnost-rozvoj-a-kvalita-inkluzivneho-vzdelavania-na-vsetkych-stupnoch/>

¹⁰² 9. mája 2023 Národná rada Slovenskej republiky schválila návrh novely zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon). Napriek tomu, že Slovenské národné stredisko pre ľudské práva víta prijatie novely školského zákona, v postavení národného antidiskriminačného orgánu zároveň upozorňuje na niektoré základné nedostatky a medzery prijatej definície, ktoré môžu značne negatívne ovplyvňovať a obmedzovať posudzovanie a riešenie prípadov segregácie vo výchove a vzdelávaní. Stanovisko Strediska dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Stanovisko-k-definicii-segregacie-vo-vychove-a-vzdelavani.pdf>

¹⁰³ Právna záväznosť Štandardov dodržiavania zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní vyplýva z § 145 ods. 1 zákona č. 245/2008 Z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon): „Práva ustanovené týmto zákonom sa zaručujú rovnako každému uchádzačovi, dieťaťu, žiakovi a poslucháčovi v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania vo vzdelaní ustanovenou osobitným predpisom. Škola alebo školské zariadenie pri dodržiavaní zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní postupuje podľa štandardov, ktoré vydáva a na svojom webovom sídle zverejňuje ministerstvo školstva. Tieto štandardy sú záväzné pre vypracovanie školského poriadku.“ Štandardy dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/a3f131683.50af19.pdf>

¹⁰⁴ Štandardy dodržiavania zákazu segregácie, dostupné na: <https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/>

a vzdelávaní podľa školského zákona a zároveň synergicky prispievať k podpore desegregácie škôl. Predstavujú základné pravidlá, princípy a postupy predchádzania a eliminácie segregácie vo výchove a vzdelávaní. Ich uplatňovanie má prispievať k dodržiavaniu princípov výchovy a vzdelávania podľa školského zákona v školách a školských zariadeniach. Vychádzajú z ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa.¹⁰⁵ Štandardy sú rozpracovaním a realizáciou praktickej časti Metodologickej príručky desegregácie vo výchove a vzdelávaní.¹⁰⁶ V prepojení na metodickú príručku napomáhajú naplneniu princípu „*zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie*“.¹⁰⁷ Ide o požiadavky postojov a hodnôt, ktoré vyplývajú z legálnej definície segregácie.¹⁰⁸

Ďalším krokom k zníženiu miery výskytu a postupnému odstráneniu segregácie má byť odstránenie dvojzmennej prevádzky základných škôl.

Ministerstvo školstva v rámci Investície 2 (Dobudovanie školskej infraštruktúry), Komponentu 7 (Vzdelávanie pre 21. storočie) Plánu obnovy a odolnosti SR v roku 2022 vyhlásilo výzvu na predkladanie žiadostí o poskytnutie prostriedkov mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti pre oblasť odstránenia dvojzmennej prevádzky základných škôl (ďalej ako „výzva“).¹⁰⁹ K úprave postupu umiestňovania detí na plnenie povinnej školskej dochádzky v základnej škole tak, aby sa eliminovalo školské vyučovanie v základných školách v popoludňajších hodinách (dvojzmenná prevádzka),¹¹⁰ došlo na základe zákona č. 290/2024, ktorým zákonodarcu novelizoval aj školský zákon. Do ustanovení školského zákona doplnil § 20 ods. 7, v zmysle ktorého „*základná škola nemá kapacitné možnosti na prijatie detí, ak z priestorových dôvodov nemožno školské vyučovanie zabezpečiť pre všetkých žiakov v popoludňajších hodinách.*“

¹⁰⁵ Pozri napr. čl. 2 ods. 1, čl. 2 ods. 2, čl. 3 ods. 1 a čl. 29 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/104/>

¹⁰⁶ Metodická príručka desegregácie vo výchove a vzdelávaní, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2023, dostupná na: <https://www.minedu.sk/data/att/71e/30599.332e7e.pdf>

¹⁰⁷ Pozri § 3 písm. f) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20230901#paragraf-3.pis-meno-f>

¹⁰⁸ Štandardy dodržiavania zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2024, s. 2 – 3, dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/a3f/31683.50af19.pdf>

¹⁰⁹ Od 24. augusta 2022 môžu základné školy s dvojzmennou prevádzkou žiadať o financovanie projektov na jej odstránenie. Zámerom výzvy je rozšíriť kapacity na základných školách prostredníctvom novostavieb, prístavieb, nadstavieb a rekonštrukcií existujúcich budov. Do konca roka 2026 by mala byť týmto spôsobom odstránená dvojzmenná prevádzka na minimálne 35 základných školách. Komponent 7: Vzdelávanie pre 21. storočie, dostupný na: <https://www.minedu.sk/komponent-7-vzdelavanie-pre-21-storocie/>

¹¹⁰ Čl. V bod 26 a 27 Dôvodovej správy – osobitnej časti k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9871>

Stredisko víta legislatívnu zmenu a akcentuje dôležitosť odstránenia dvojzmennej prevádzky v základných školách, a to najmä vzhľadom na skutočnosť, že v popoludňajšej zmene sú vzdelávané prevažne deti z marginalizovaných rómskych komunít, čo naznačuje aj obsah ním riešených prípadov segregácie. Dvojzmenné vzdelávanie nielenže prehľbuje segregáciu rómskych detí, ale dostáva sa im aj menej kvalitné vzdelávanie. V rámci výzvy však nedošlo k vymedzeniu nesúladu s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ako vylučujúceho kritéria z možnosti uchádzania sa o finančné prostriedky.¹¹¹ Absencia vymedzenia nesúladu s uvedenými princípmi môže podľa právneho názoru Strediska viesť k tomu, že budú podporované aj projekty, ktoré povedú k rozšíreniu kapacít preplnených základných škôl, ktoré navštevujú výlučne marginalizované rómske deti, čím sa len prehĺbi ich segregácia. Spolu s Poradňou pre občianske a ľudské práva (ďalej ako „Poradňa“) preto ešte v decembri 2023 adresovalo Európskej komisii žiadosť, aby zabránila vynakladaniu finančných prostriedkov EÚ na opatrenia, ktoré pove-

dú k ďalšiemu prehľbovaniu segregácie rómskych detí vo vzdelávaní.¹¹²

Prijatím zákona č. 290/2024 Z. z. zákonodarca predefinoval aj národnostné školstvo.¹¹³ Vychádzajúc z dôvodovej správy je zámerom posilnenie práv detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám na vzdelávanie v ich jazyku a tiež krokom k posilneniu rómskej jazykovej kultúry a identity. Podľa novely by školy, na ktorých sa vyučuje rómsky jazyk a literatúra, mohli spadať pod národnostné školstvo. Podľa názoru Strediska môže nová právna úprava viesť k vytvoreniu paralelného vzdelávacieho systému pre rómske deti, oddeleného od bežného vzdelávacieho prúdu, a prehľbovať segregáciu.

Nové vymedzenie národnostného školstva kritizujú aj viaceré organizácie zaoberajúce sa právami rómskej menšiny, podľa ktorých sa môže stať nástrojom na zakrývanie segregácie, čím by sa nielen legítimizovala, ale aj inštitucionalizovala. Rómske advokačné a výskumné stredisko uviedlo, že *„ani ľudskoprávne poistky o voľiteľnosti medzi národnostnou a bežnou školou a zabezpeče-*

111 Stredisko takéto vymedzenie nesúladu s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ako vylučujúceho kritéria odporúčalo v Správe o dodržiavaní ľudských práv za rok 2023.

112 Celé znenie listu dostupné na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/12/Letter-to-the-EC-expressing-concerns-over-the-current-Slovak-Government-policy-measures-maintaining-segregation-of-Roma-children-in-education-and-call-for-the.pdf>

113 V zmysle § 2 písm. a) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) sa rozumie „národnostným školstvom školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, triedy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny a národnostné školské zariadenia; výchovno-vzdelávací proces v národnostnom školstve sa zameriava aj na zachovanie a rozvoj kultúrnej a jazykovej identity detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám“

nie porovnateľných podmienok vo vzdelávaní neznižujú riziko rozmachu rómskeho národnostného školstva. Rómske národnostné školstvo nie je riešením segregácie, a už vôbec nie desegregačné. Je to hlboká priepasť, do ktorej môžu legálne spadnúť segregované rómske školy.“¹¹⁴

Ministerstvo školstva ohlásilo na začiatku roka 2024 zámer realizácie pilotného projektu národnostnej školy v obci Rakúsy (ďalej ako „pilotný projekt“), ktorý má umožniť rómskym deťom vzdelávať sa v materinskom jazyku. Memorandum o jej zriadení Ministerstvo školstva uzatvorilo 21. júna 2024,¹¹⁵ teda ešte pred novelou školského zákona z októbra 2024. Aj napriek tomu, že už tento pilotný projekt vyvolal pomerne rozsiahle diskusie a viacero otáznikov, následná novela školského zákona ešte výraznejšie zjednodušila kritériá na zakladanie podobných národnostných škôl.

K zámeru pilotného projektu vydalo Stredisko odborné stanovisko, v ktorom sa zameralo na posúdenie zámeru dočasného vyrovnávacieho opatrenia, prezentovaného Ministerstvom školstva, v súvislosti s vytvorením rómskej národ-

nostnej školy v obci Rakúsy.¹¹⁶ Podľa Ministerstva školstva je právo na vzdelanie príslušníkov rómskej národnostnej menšiny v rómskom jazyku dlhodobobu obmedzené. Dôvodom štátnej intervencie v tejto oblasti má byť doterajšia neexistencia verejnej základnej školy s plnohodnotným vyučovaním rómskeho jazyka. Primárnym cieľom vytvorenia rómskej národnostnej školy je odstránenie nerovnosti pri uplatňovaní základného práva na vzdelanie v rómskom jazyku. Sekundárnym je zlepšenie dosahovaných výsledkov v oblasti vzdelávania. Ďalším cieľom pilotného projektu má byť odstránenie dvojzmennej prevádzky budovaním priestorových kapacít v rámci osobitnej projektovej výzvy,¹¹⁷ t. j. prostredníctvom osobitného projektu. Podporou národnostného školstva chce Ministerstvo školstva prispieť k zabezpečeniu kvalitnejšieho vzdelávania rómskych detí v ich materinskom jazyku.

V rámci posúdenia predmetnej veci Stredisko dospelo k právnomu názoru, že všetky opísané ciele sú nielen legitímne, ale aj žiaduce vo vzťahu k zlepšeniu prístupu rómskych detí k vzdelávaniu. Samotné ciele zámeru Stredisko nespochybňuje a podľa jeho právneho

¹¹⁴ Dostupné na: <https://www.amnesty.sk/toto-nie-je-reforma/>

¹¹⁵ Ministerstvo školstva, obec Rakúsy, Prešovská univerzita v Prešove a Asociácia škôl s vyučovaním rómskeho jazyka podpísali 21. júna 2024 Memorandum o spolupráci pri vytvorení pilotnej rómskej národnostnej základnej školy v obci Rakúsy.

¹¹⁶ Celé znenie stanoviska dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/OS-zamer-docasneho-vyrovnavacieho-opatrenia-v-obci-Rakusy.pdf>

¹¹⁷ Výzva na odstránenie dvojzmennej prevádzky základných škôl, dostupná na: <https://www.minedu.sk/vyzva-na-odstranenie-dvojzmennej-prevadzky-zakladnych-skol/>

názoru sú samé o sebe v súlade s antidiskriminačnou legislatívou. Opatrenia na dosiahnutie stanoveného cieľa však musia byť primerané. Podľa právneho názoru Strediska, ak existuje riziko vzniku tried s výlučne rómskym zastúpením, tak pilotný projekt vytvára predpoklady na nepriamu diskrimináciu rómskych žiakov a žiačok základnej školy, kedy sa v pilotnom projekte opísaná prax a prostriedky na dosiahnutie inak legitímnych cieľov navonok síce javia neutrálne, avšak vo výsledku môžu byť príčinou segregácie – t. j. protiprávneho stavu. V prípade jeho implementácie by teda išlo o neprimerané opatrenia na dosiahnutie sledovaného, inak legitímneho a legálneho cieľa, resp. cieľov.

Znepokojenie nad vývojom na Slovensku v oblasti menšinového vzdelávania, konkrétne nad situáciou rómskej národnostnej menšiny v súvislosti s podpisom Memoranda o spolupráci pri vytvorení pilotnej rómskej národnostnej zá-

kladnej školy v obci Rakúsy¹¹⁸ vyjadrili viaceré medzinárodné a slovenské organizácie v spoločnom stanovisku k národnostnému školstvu a právam národnostných menšín na Slovensku (ďalej ako „spoločné stanovisko“). Akcentovali, že Slovensko je signatárom Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov¹¹⁹ (ďalej ako „Európska charta“), v ktorej sú jasne uvedené záväzky krajiny týkajúce sa vzdelávania v menšinových jazykoch. Slovenská republika sa v Európskej charte zaviazala, že vzdelávanie na úrovni základných škôl znamená vyučovanie rómskeho jazyka ako neoddeliteľnej súčasti učebných osnov, a nie v rozsahu vzdelávania v rómskom jazyku, ako je to v prípade maďarčiny. Skonštatovali, že tento záväzok je správne formulovaný vzhľadom na segregáciu a historické vylúčenie Rómov. Stredisko v súvislosti s pilotným projektom rómskej národnostnej školy v obci Rakúsy vyslovuje obavu, že tento nenaplnia cieľ čl. 8 ods. 1 písm. b) Európskej charty¹²⁰, dokon-

¹¹⁸ Memorandum o spolupráci pri vytvorení pilotnej rómskej národnostnej základnej školy v obci Rakúsy, dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/9f2/30638.75f8da.pdf>

¹¹⁹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov č. 588/2001 Z. z., dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/588/20011229>

¹²⁰ Podľa čl. 8 ods. 1 písm. b) Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov „V oblasti vzdelávania sa zmluvné strany zaväzujú na územiach, kde sa také jazyky používajú, podľa situácie každého z týchto jazykov a bez ujmy na výučbe oficiálneho(j) jazyka(ov) štátu i umožniť vyučovanie na základnom stupni v príslušných regionálnych alebo menšinových jazykoch, alebo

ii umožniť, aby prevažná časť vyučovania na základnom stupni bola zabezpečená v príslušných regionálnych alebo menšinových jazykoch, alebo

iii zabezpečiť, aby na základnom stupni bolo vyučovanie príslušných regionálnych alebo menšinových jazykov neoddeliteľnou súčasťou študijných osnov, alebo

iv prijať jedno z vyššie uvedených opatrení podľa bodov i až iii aspoň pre žiakov z rodín, ktoré prejavia záujem, za predpokladu dostatočného počtu žiakov.“

ca môže byť v rozpore s predmetným článkom. Zastáva právny názor, že pilotný projekt môže byť v rozpore so samotným vyhlásením, ktoré urobila Slovenská republika pri uložení ratifikačnej listiny, v zmysle ktorého prijatú Európsku chartu bude uplatňovať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky a príslušnými medzinárodnými dohovormi, ktoré zaručujú rovnosť občanov pred zákonom bez ohľadu na ich pôvod, rasu, náboženstvo alebo národnosť, s cieľom podporovať európske jazykové dedičstvo bez ujmy na používaní štátneho jazyka. V spoločnom stanovisku ďalej vyššie uvedené subjekty uviedli, že v medzinárodnom práve je ustálená zásada, že menšinové vzdelávanie musí byť zakorenené v dobrovoľnej voľbe menšiny a jej rodín. Okrem toho kvalita vzdelávania v menšinových školách musí byť rovnaká ako kvalita vzdeláva-

nia poskytovaného v bežných školách a rodičia by vždy mali mať možnosť zapísať svoje deti do integrovaných, bežných vzdelávacích inštitúcií. Tieto zásady sú zakotvené v Dohovore UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní¹²¹ z roku 1960, ktorý je integrálnou súčasťou slovenského právneho poriadku.¹²²

Štát je nepochybne jedným zo subjektov, ktorý nesie zodpovednosť za prijímanie účinných opatrení a legislatívnych krokov na predchádzanie segregácie vo vzdelávaní. Svojou nečinnosťou však často prispieva k tomu, že segregácia je stále pretrvávajúcim a systémovým problémom, čomu nasvedčuje aj rozhodovacia činnosť súdov v roku 2024, v ktorých vystupuje Ministerstvo školstva ako pasívne vecne legitimovaný subjekt, na čo Stredisko poukazuje v nasledujúcej podkapitole.

¹²¹ Pozri napr. čl. 2 písm. b) Dohovoru UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, dostupný na: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-against-discrimination-education>

¹²² Stanovisko k národnostnému vzdelávaniu a právam menšín na Slovensku, dostupné na: <https://romadata.org/2024/10/24/medzinarodne-a-slovenske-organizacie-vydavaju-spolocene-stanovisko-k-narodnostnemu-skolstvu-a-pravam-narodnostnych-mensin-na-slovensku/>

4.1.1 Otázka pasívnej vecnej legitimácie v rozhodovacej činnosti súdov vo veciach segregácie

Podľa právneho názoru Strediska z rozhodovacej činnosti súdov vo veciach segregácie možno badať nejednotnosť určovania pasívne vecne legitimovaných subjektov. Uvedený stav môže prehlbovať právnu neistotu pri právnom riešení prípadov segregácie vo vzdelávaní. V podkapitole Stredisko poukazuje na súdnu prax vo veciach segregácie v roku 2024, z ktorej je okrem iného zrejmé uvedená nejednotnosť určovania pasívne vecne legitimovaných subjektov.

64

Krajský súd v Prešove rozsudkom zo dňa 22. apríla 2024 právoplatne potvrdil rozsudok Okresného súdu Prešov zo dňa 6. novembra 2023 v právnej veci žalobcu Poradňa pre občianske a ľudské práva proti žalovaným 1/ Regionálny úrad školskej správy v Prešove a 2/ Ministerstvo školstva o porušení zásady rovnakého zaobchádzania. Rozsudkom právoplatne potvrdil, že žalované štátne inštitúcie sa dopustili diskriminácie – a to prijatím rozhodnutí o určení školského obvodu, ktorými udržali existujúci protiprávny stav vzdelávania rómskych detí z obce Malý Slivník v Základnej škole s materskou školou v Terne ako „Základná škola v Ter-

ni“), ako aj neprijatím účinných opatrení na predchádzanie a odstránenie ich segregácie. Súd potvrdil uloženie povinnosti žalovaných strán do šiestich mesiacov od právoplatnosti rozsudku vypracovať plán na odstránenie protiprávneho stavu obsahujúci analýzu kapacít základných škôl v meste Prešov a v obciach v okrese Prešov, zohľadňujúc etnické a sociálne zloženie žiakov na týchto základných školách, a navrhnúť účinné opatrenia na odstránenie diskriminácie rómskych detí z obce Malý Slivník v Základnej škole v Terne vrátane časového horizontu ich realizácie a preventívnych opatrení na zabránenie diskriminácie v budúcnosti. Zároveň potvrdil povinnosť žalovaných strán tento plán do dvoch rokov naplniť.

V rámci odôvodnenia Rozsudku zo dňa 22. apríla 2024 dal do pozornosti súd prvej inštanície aj uznesenie Európskeho parlamentu prijaté v októbri v roku 2023, v ktorom sa okrem iného konštatuje so zreteľom na rozsudky Najvyššieho súdu Slovenskej republiky,¹²³ že dochádza k diskriminácii rómskych detí vo vzdelávaní, a zodpovednosť obcí a štátu v tejto súvislosti. Uviedol, že so zrete-

¹²³ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 15. decembra 2022, sp. zn. 5 Cdo/102/2020, dostupný na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/02/rozsudok-NS-SR-zo-dna-15122022.pdf>, Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. júla 2023, sp. zn. 5Cdo/220/2022, dostupný na: <https://www.nsud.sk/rozhodnutia/5cdo2202022/>

lom na Dohovor OSN o právach dieťaťa a podľa uznesenia z 9. marca 2011 o stratégii EÚ v oblasti začleňovania Rómov majú všetky deti právo prosperovať a rozvíjať svoje zručnosti a talent prístupom k inkluzívnemu, nesegregovanému a kvalitnému vzdelávaniu, keďže právo na kvalitnú, dostupnú a bezplatnú povinnú školskú dochádzku by malo byť zaručené všetkým deťom bez ohľadu na ich etnický pôvod.¹²⁴

Krajský súd v Prešove sa pri obsahovom vymedzení definície segregácie inšpiroval poznatkami ESLP, ktoré si predtým osvojil aj Najvyšší súd SR vo svojom zrušujúcom uznesení z 28. marca 2023, kde v bode 46. odôvodnenia uviedol, že diskriminácia formou segregácie rómskych detí je v rozhodovacej praxi ESLP definovaná ako fakticky vznikajúce oddelenie rómskych detí od ostatných bez ohľadu na motivácie štátu alebo iných autorít, a zlyhanie štátu túto faktickú situáciu efektívne riešiť. V súvislosti s jej posudzovaním je rozhodujúce, či prijaté opatrenia orgánu štátu na zabezpečenie rovnakého prístupu k vzdelaniu sledovali legitímny cieľ na odstránenie protiprávneho stavu a jeho predchádzaniu do budúcnosti (§2 ods. 2 a 3 zákona č. 365/2004 Z. z.). Či k dosiahnutiu legitímneho cieľa boli použité vhod-

né, nevyhnutné a primerané opatrenia, treba posúdiť vždy vo vzťahu ku konkrétnym okolnostiam prípadu. Rozhodujúce je však zohľadnenie toho, či tento cieľ nebolo možné dosiahnuť inými nástrojmi, ktoré by menej zasahovali do práva na rovnaké zaobchádzanie, t. j. aby opatrením neboli neprimerane dotknuté oprávnené záujmy znevýhodnených osôb.¹²⁵

V zmysle uvedeného Krajský súd v Prešove konštatoval, že aj keď povinnosťou žalovaných bolo určiť školský obvod základnej školy (§ 8 ods. 2 zákona č. 596/2003 Z. z.), pri rozhodovaní o zriadení školského obvodu bolo ich povinnosťou nielen formálne vydanie rozhodnutia o určení školského obvodu, ale predtým, ako k takémuto rozhodnutiu dospeli, bolo potrebné dôsledné zistenie všetkých možností umiestnenia detí z Malého Slivníka, nevynímajúc aj súčinnosť obce a riaditeľov škôl. Zodpovední mali náležite vyhodnotiť zistený stav a zväžiť všetky možné pozitívne aj negatívne dopady. Následne mali prijať také desegregačné opatrenia, aby nedochádzalo k zvýšenej koncentrácii detí rómskeho pôvodu a tým k vzniku etnicky homogénnych tried vrátane nutnosti zavedenia poobedňajších zmien vyučovania, čím by sa znemožnil

¹²⁴ Uznesenie Európskeho parlamentu zo 4. októbra 2023 o segregácii a diskriminácii rómskych detí vo vzdelávaní, dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0342_EN.html

¹²⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. marca 2023, sp. zn. 4Cdo/112/2021, dostupné na: <https://www.nsud.sk/rozhodnutia/4cdol122021/>

prístup detí k mimoškolským aktivitám.

Vzhľadom na to, že žalovaný 1/ poukázal na skutočnosť, že subjektom zodpovedným za stav vzdelávania detí z obce Malý Slivník je obec, resp. riaditeľ školy, odvolací súd poukázal na dohľadové a inšpekčné kompetencie Regionálneho úradu školskej správy v Prešove v oblasti školstva, výchovy a vzdelávania. Podľa odvolacieho súdu tak žalovaný 1/ aj žalovaný 2/ je v zmysle právnych predpisov povinný vykonávať kontrolu a metodické poradenstvo pri zabezpečovaní a realizácii školského procesu, ako aj dbať na zákony a iné všeobecne záväzné právne predpisy a kontrolovať ich dodržiavanie.¹²⁶ Napriek skutočnosti, že Krajský súd v Prešove v predmetnom rozsudku načrtnol okrem iného zodpovednosť obcí v súvislosti s diskrimináciou rómskych detí vo vzdelávaní, v predmetnom prípade nespochybňuje pasívnu vecnú legitimitáciu Regionálneho úradu školskej správy v Prešove ani Ministerstva školstva.

Krajský súd v Prešove uznese-
ním zo dňa 22. októbra 2024
(ďalej ako „Uznesenie“) v spore
žalobkyne proti žalovanému:
Ministerstvu školstva, vedy, vý-

skumu a športu SR (ďalej ako
„žalovaný“) o porušenie zása-
dy rovnakého zaobchádzania
na základe odvolania podané-
ho žalovaným zrušil rozsudok
Okresného súdu v Prešove zo
dňa 6. novembra 2023 a vrátil
mu prípad na ďalšie konanie
a nové rozhodnutie. Okresný
súd v Prešove v predmetnom
rozsudku zo dňa 6. novem-
bra 2023 rozhodol, že žalovaný
porušil zásadu rovnakého za-
obchádzania vo vzťahu k ža-
lobkyni a dopustil sa jej diskri-
minácie v prístupe k vzdelaniu
a právu na prístup k informáci-
ám a slobode prejavu z dôvodu
jej sociálneho pôvodu, majetku
a rómskeho etnického pôvodu,
a to neprijatím primeraných
opatrení vrátane zabezpečenia
prístupu k internetu a di-
gitálnym technológiám, ktoré
by zabezpečili rovný prístup
žalobkyne ku vzdelaniu v čase
prerušenej prezenčnej výučby
počas pandémie COVID-19.¹²⁷

Súd sa v Uznesení zaoberal aj
otázkou pasívnej vecnej legiti-
mácie žalovaného. Ten pouká-
zal na to, že v zmysle rozsudku
Najvyššieho súdu Slovenskej
republiky zo dňa 15. decembra
2022¹²⁸ je pasívne vecne legi-
timovaný nielen žalovaný, ale
aj obec Stará Ľubovňa. Podľa
žalovaného súd prvej inštan-
cie rozsudok v tomto ohľade,

126 Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 22. apríla 2024, sp. zn. 16Co/4/2024, dostupný na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2024/06/rozsudok-KS-PO-VZ-Terna.pdf>

127 Rozsudok Okresného súdu Prešov zo dňa 6. novembra 2023, sp. zn.: 18C 96/2022, dostupný na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/11/rozsudok-OS-Presov-online-vyucovanie-covid-anonym.pdf>

128 Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 15. decembra 2022, sp. zn. 5 Cdo/102/2020, dostupný na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/02/rozsudok-NS-SR-zo-dna-15122022.pdf>

resp. v otázke pasívnej vecnej legitímácie, odôvodnil nedostatočne. K uvedenému názoru sa v Uznesení priklonil aj Krajský súd v Prešove, ktorý v odôvodnení uviedol, že „súd prvej inštancie existenciu pasívnej vecnej legitímácie zdôvodnil len odkazom na rozhodovaciu činnosť vyšších súdnych autorít. Subjektu, ktorý je pasívne vecne legitímovaný, svedčí povinnosť vyplývajúca z hmotného práva. Súd prvej inštancie však svoje úvahy o tom, že žalovaná má v danom spore pasívnu legitímáciu nepodporil právnym rámcom, z ktorého by bola zjavná hmotnoprávna povinnosť žalovanej. Po vrátení veci bude úlohou súdu prvej inštancie zrozumiteľným spôsobom zdôvodniť existenciu pasívnej vecnej legitímácie žalovanej odkazom na konkrétnu právnú úpravu a skutkové zistenia.“¹²⁹ Rozhodnutie o merite sporu bude podľa Stredis-

ka dôležité aj v nadväznosti na zodpovedanie právnej otázky spočívajúcej v posúdení toho, do akej miery je v prípade digitálnej priepasti prístupu k vzdelaniu z dôvodu sociálneho pôvodu, majetku a rómskeho etnického pôvodu žalobkyne zodpovedné Ministerstvo školstva, prípadne obec, a to v kontexte implementácie princípu právnej istoty.

V zmysle opísanej rozhodovacej činnosti súdov vo veciach segregácie Stredisko taktiež eviduje právny problém, kedy súdy vyvodzujú zodpovednosť za konkrétne prípady segregácie vo vzdelávaní vo vzťahu k Ministerstvu školstva. Uvedené sa javí ako reálny právny problém, keďže medzi žalobcami a Ministerstvom školstva neexistuje hmotnoprávny vzťah a nemožno ho vyvodzovať ani z úkonov konkrétnej školy či zriaďovateľa.

4.1.2 Výber prípadov segregácie riešených Strediskom

Skutočnosť, že segregácia vo vzdelávaní je stále aktuálnym a pretrvávajúcim problémom, potvrdzujú aj prípady, ktorými sa v tejto oblasti zaoberalo Stredisko v roku 2024. Pokračovalo nielen v riešení predošlých prípadov, ale zaoberalo sa aj novými, a to na základe efektívnej výmeny informácií so Štátnou školskou inšpekciou a jej zistení o uplatňovaní se-

gregačných praktík. Tie potvrdzujú, že obeťami segregácie sú najmä rómske deti, ktoré sú nielenže vzdelávané oddelene od detí z majority, ale často aj v horších podmienkach – kapacitne a hygienicky nevyhovujúcich priestoroch. Na druhej strane, Stredisko hodnotí pozitívne implementáciu desegregačných opatrení školou v Sačurove.

¹²⁹ Uznesenie Krajského súdu v Prešove zo dňa 22. októbra 2024, sp. zn.: 3Co/10/2024, dostupné na: https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2024/12/KMBT_215_03490.pdf

Zámer výstavby novej Základnej školy na Jesennej ulici v Trebišove

V júni 2023 doručil klient Stredisku podnet vo veci plánovanej výstavby novej základnej školy vo vylúčenej lokalite v meste Trebišov. Zámer predpokladal výstavbu novej základnej školy s kapacitou 800 - 850 žiakov, ktorá má byť umiestnená v tesnej blízkosti už existujúcej plnoorganizovanej základnej školy Ivana Krasku navštevovanej 1 080 žiakmi a žiačkami výlučne rómskej etnickej príslušnosti, v ktorej si dvojzmennú prevádzku plní viac ako 360 žiakov.¹³⁰ Mesto Trebišov sa v súvislosti so zámerom výstavby novej základnej školy uchádzalo o nenávratný finančný príspevok v rámci výzvy vyhlásenej Ministerstvom investícií ako riadiacim orgánom pre Integrovaný regionálny operačný program so zameraním na prípravu projektov iniciatívy Catching-up Regions.¹³¹

Podľa právneho názoru Strediska bude výstavba novej základnej školy v rámci vylúčenej komunity viesť k prehĺbeniu už existujúcej segregácie rómskych detí v danom meste.

Spolu s Poradňou a Amnesty International Slovensko zaslalo Stredisko začiatkom roka 2024 otvorený list Európskej komisii, v ktorom upozornili na využívanie finančných prostriedkov Európskej únie na vybudovanie novej základnej školy vo vylúčenej lokalite v meste Trebišov.¹³² V januári 2024 adresovalo Stredisko otvorený list aj Svetovej banke, nakoľko iniciatívu Catching-up Regions realizuje Európska komisia v spolupráci s touto inštitúciou. Vyslovilo znepokojenie, že výstavba novej školy vo veľmi podobných podmienkach, aké sú na základnej škole Ivana Krasku, len prehĺbi segregáciu rómskych detí v meste Trebišov. Svetovú banku vyzvalo, aby preskúmala využitie finančnej prostredníctvom iniciatívy Catching-up Regions a zabránila vybudovaniu segregovanej školy pre rómske deti na Jesennej ulici v Trebišove.

Podľa zistení Strediska z verejne dostupných zdrojov dňa 31. januára 2024 podalo mesto Trebišov na stavebnom úrade Obec Vojčice žiadosť o vyda-

¹³⁰ Stredisko bližšie o tomto prípade informovalo už v Správe o dodržiavaní ľudských práv za rok 2023, str. 83-84, Dostupné na: <https://www.snsip.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2023.pdf>

¹³¹ Catching-Up Regions (CURI) je iniciatívou na pomoc dobiehajúcim regiónom – na podporu rastu a inovácií v nich, odstránenie prekážok pre lepšie využívanie európskych fondov a na zvýšenie prínosu týchto investícií. Iniciatívu od roku 2015 realizuje Európska komisia v spolupráci so Svetovou bankou. Pilotne bola spustená vo viacerých regiónoch Poľska a Rumunska, na Slovensku sú súčasťou iniciatívy tri kraje – Prešovský, Košický a Banskobystrický samosprávny kraj. Tento projekt, ktorý je súčasťou širšej politiky Európskej únie, sa snaží posilniť konkurencieschopnosť menej rozvinutých oblastí Slovenska prostredníctvom investícií do infraštruktúry, vzdelávania a zamestnanosti.

¹³² Otvorený list Európskej komisii, ktorý Stredisko zaslalo spolu s Poradňou pre občianske a ľudské práva a Amnesty International Slovensko zároveň so sťažnosťou dostupný online na: <https://www.snsip.sk/aktuality/list-europskej-komisii/>

nie rozhodnutia o umiestnenie stavby „*Základná škola na Ulici Jesennej, Trebišov*“. O jej výstavbu a prevádzkovanie mala po vzájomných rokovaníach s mestom prejavit záujem Gréckokatolícka eparchia Košice, ktorá by mala byť následne zriaďovateľom školy. Stavebníkom, ktorý stavbu zrealizuje, by mala byť nezisková organizácia Gréckokatolíckej eparchie Košice - Kolégium sv. Gorazda n.o. Mestské zastupiteľstvo v Trebišove na zasadnutí dňa 12. februára 2024 schválilo uzatvorenie Zmluvy o budúcej zmluve o zriadení vecného bremena

v prospech budúceho oprávneného Kolégia sv. Gorazda n.o. a uzatvorenie Zmluvy o postúpení práv a povinností stavebníka medzi mestom Trebišov ako cedentom a Kolégiom sv. Gorazda n.o. ako cesionárom.¹³³ Podľa Stredisku dostupných informácií k výstavbe novej základnej školy v roku 2024 nedošlo a situáciu bude aj naďalej monitorovať, priebežne vyhodnocovať a v prípade potreby postupovať s náležitou starostlivosťou v zmysle zákonného mandátu na ochranu práv a právom chránených záujmov rómskych detí.

¹³³ Dostupné v zápisnici zo zasadnutia mestského zastupiteľstva v Trebišove konaného dňa 12.2.2024, Dostupné na: https://www.trebisov.sk/userimages/files/msz_zapisnice/2024/msz_2024-02-12_zapisnica.pdf

Základná škola s materskou školou Podskalka 58, Humenné

Stredisku bol v roku 2023 doručený podnet vo veci Základnej školy s materskou školou Podskalka 58, Humenné (ďalej ako „ZŠ s MŠ Podskalka“) navštevovanej výlučne rómskymi žiakmi a žiačkami. Základná škola má triedy iba v prvých dvoch ročníkoch, do vyšších ročníkov žiaci a žiačky nastupujú na iné základné školy v meste. V zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Humenné je školský obvod pre ZŠ s MŠ Podskalka určený len pre ulicu Podskalka, pričom ostatné materské a základné školy disponujú dostatočnými voľnými kapacitami, aby v rámci nich mohli byť vzdelávaní žiaci a žiačky momentálne navštevujúci ZŠ s MŠ Podskalka.¹³⁴

Riaditeľ ZŠ s MŠ Podskalka Stredisko informoval o zámere zriadiť v rámci základnej školy aj tretí ročník prvého stupňa. Uvedený postup predstavuje cieleňé predlžovanie oddelovania rómskych detí od detí z majority a nemá žiadne objektívne opodstatnenie. Oddelené vzdelávanie rómskych žiakov a žiačok v ZŠ s MŠ Podskalka predstavuje jednoznačný roz-

por so zákazom segregácie v zmysle školského zákona a zároveň naplňa definičné znaky priamej diskriminácie v oblasti vzdelávania z dôvodu etnickej príslušnosti. Podľa právneho názoru Strediska zodpovednosť za existujúci protiprávny stav v danom prípade nesie predovšetkým mesto Humenné ako zriaďovateľ, ktorý účelovým nastavením školského obvodu vytvoril školu s výlučným zastúpením žiakov a žiačok rómskej etnickej príslušnosti. Potvrdenie toho, že takýmto účelovým nastavením školského obvodu sú porušované práva rómskych detí na nediskrimináciu, možno vidieť aj v ustálenej rozhodovacej praxi Európskeho súdu pre ľudské práva.¹³⁵

V roku 2024 Stredisko v danej veci komunikovalo s mestom Humenné ako zriaďovateľom ZŠ s MŠ Podskalka. Mesto Humenné v spolupráci so Strediskom pripravuje desegregačný plán, ktorý má napraviť protiprávny stav segregácie rómskych žiakov a žiačok ZŠ s MŠ Podskalka.

¹³⁴ Stredisko bližšie o tomto prípade informovalo už v Správe o dodržiavaní ľudských práv za rok 2023, str. 85-86, Dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2023.pdf>

¹³⁵ Porovnaj 71. bod odôvodnenia Rozsudku ESLP vo veci *Lavida a ďalší proti Grécku*, číslo stažnosti: 7973/10, dostupného na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-120188%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-120188%22]})

Základná škola Sačurov

Stredisko v práve o dodržiavaní ľudských práv za rok 2022 informovalo o prípade segregácie rómskych detí v Základnej škole v obci Sačurov.¹³⁶ Školské inšpekčné centrum Prešov (ďalej ako „Inšpekčné centrum“) nariadilo škole odstránenie segregáčného stavu a zabezpečenie rediagnostického psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia žiakov s údajným mentálnym postihnutím už v máji 2019. Škola zabezpečila rediagnostické vyšetrenia, pričom neprijala hneď opatrenia na vzdelávanie týchto detí v súlade so závermi rediagnostických vyšetrení a iba 3 deti z 50, u ktorých nebolo možné kontrolným psychologickým vyšetrením spoľahlivo vylúčiť alebo potvrdiť mentálne postihnutie, zaradila do tzv. bežných tried. Ostatných 47 detí, vrátane šiestich, u ktorých bolo mentálne postihnutie spoľahlivo vylúčené, bolo ďalej vzdelávaných v špeciálnych triedach. Riaditeľka školy k uvedenej skutočnosti pri následnej inšpekcii uviedla, že všetkých žiakov a žiačky, u ktorých bolo mentálne postihnutie vylúčené alebo ho rediagnostické vyšetrenie nemohlo spoľahlivo potvrdiť alebo vylúčiť, zaradí do špecializovaných tried.

Stredisko monitorovalo situáciu na škole v nadväznosti na upozornenie Inšpekčného centra v novembri 2022. V čase vykonania monitoringu na škole už boli zriadené aj spomínané špecializované triedy, ktorých účelom bolo uľahčenie prechodu zo špeciálnych do bežných tried. Špecializované triedy navštevovalo celkovo 48 žiakov. V školskom roku 2022/2023 škola zabezpečila adekvátnu formu vzdelávania v súlade so závermi z rediagnostických vyšetrení len 19 žiakom a žiačkam. Ďalších 16 žiakov a žiačok, medzi nimi aj štyroch, u ktorých vyšetrenia vylúčili mentálne znevýhodnenie, škola preradila do bežných tried, avšak vzdelávala ich formou školskej integrácie.

Stredisko z následnej komunikácie so školou zistilo, že v júni 2023 bolo rediagnostikovaných 18 žiakov,¹³⁷ ktorí boli po tejto rediagnostike preradení v školskom roku 2023/2024 zo špecializovaných do bežných tried bez integrácie. Následná inšpekcia Inšpekčného centra¹³⁸ potvrdila, že škola splnila všetky uložené opatrenia a v súlade so závermi rediagnostických vyšetrení zabezpečila všetkým určeným žiakom adekvátnu

¹³⁶ Stredisko bližšie o tomto prípade informovalo už v Správe o dodržiavaní ľudských práv za rok 2022, str. 46-47, Dostupné na: <https://www.snsip.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2022-na-web.pdf>

¹³⁷ Rediagnostikovaných nebolo z rozhodnutia školskej inšpekcie 5 žiakov, ktorí k júnu 2023 ukončili školskú dochádzku a 7 žiakov, ktorí mali v školskom roku 2023/2024 10. rok školskej dochádzky.

¹³⁸ Následná inšpekcia vykonaná s cieľom zistenia stavu odstránenia pretrvávajúcich nedostatkov zo dňa 19. septembra 2023.

formu vzdelávania. V roku 2024 Inšpekčné centrum vykonalo v škole dve inšpekcie,¹³⁹ v rámci ktorých nedospelo k zisteniam, ktoré by súviseli s organizáciou vyučovania z hľadiska možnej segregácie žiakov. Na základe

uvedeného Stredisko konštatuje, že škola postupnými krokmi pristúpila k odstráneniu segregáčného stavu zisteného Inšpekčným centrom v roku 2022.

Základná škola Moskovská 1, Michalovce

V závere roka 2024 Štátna školská inšpekcia (ďalej ako „inšpekcia“) doručila Stredisku viacero zistení o uplatňovaní segregáčnych praktík, ktoré zaznamenala v rámci výkonu inšpekčnej činnosti. Jednou z kontrolovaných škôl bola Základná škola, Moskovská 1, Michalovce, v priestoroch ktorej vykonala komplexnú kontrolu zameranú o. i. aj na podmienky výchovy a vzdelávania.

72

V čase inšpekcie poskytovala škola výchovu a vzdelávanie 557 deťom, z nich 372 pochádzalo z marginalizovanej rómskej komunity. Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby malo diagnostikovaných 368 žiakov, z nich 86 bolo so zdravotným znevýhodnením a 282 zo sociálne znevýhodneného prostredia. Na 1. stupni bolo zriadených spolu 18 tried, na 2. stupni 12 tried. Škola mala zriadených spolu 19 tried len pre žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Výchovno-vzdelávací proces prebiehal v priestoroch hlavného pracoviska Základnej školy na adrese Moskovská 1, Michalovce, a na elokovanom pracovisku na

adrese Mlynská 1, Michalovce, nachádzajúcom sa priamo v rómskej osade. Škola delila žiakov po ukončení primárneho vzdelávania do tzv. bežných tried a tried s rozšíreným vyučovaním predmetu Praktická výchova. Do tried s rozšíreným vyučovaním Praktickej výchovy boli zaradovaní výlučne žiaci z rómskej osady a škola vytvárala na 2. stupni homogénne skupiny rómskych žiakov aj pri delení žiakov na skupiny.¹⁴⁰

Kvalita podmienok výchovy a vzdelávania v čase výkonu inšpekcie bola negatívne ovplyvnená nepostačujúcimi a nevhodne využívanými priestormi hlavného pracoviska pre vzdelávanie žiakov z marginalizovanej rómskej komunity. Ich vzdelávanie prebiehalo segregovane, v kapacitne nepostačujúcich a hygienicky nevyhovujúcich priestoroch rozdielných v porovnaní s priestormi ostatných vzdelávaných žiakov. Škola neopodstatneným priestorovým vylúčením a nezabezpečením vzdelávania žiakom z marginalizovanej rómskej komunity spoločne v triedach s majori-

¹³⁹ 5. júna 2024 komplexnú inšpekciu a 23. októbra 2024 následnú inšpekciu.

¹⁴⁰ Na vyučovaní predmetu cudzí jazyk, telesná a športová výchova, informatika, technika.

tou nevytvorila podmienky na inkluzívne vzdelávanie žiakov.

Podľa predbežného právneho názoru Strediska v uvedenom prípade ide o neopodstatnené priestorové vylúčenie žiakov z marginalizovanej rómskej komunity. Takéto závery vyplývajú okrem iného aj z ustálenej rozhodovacej praxe Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý dôvodil, že zaradenie a zotrvanie skupiny rómskych detí po

celý čas ich vzdelávania na základnej škole v osobitnej, etnicke homogénnej triede, je možné považovať za segregáciu.¹⁴¹ Inšpekcia v rámci vykonanej kontroly uložila škole opatrenia okrem iného aj na odstránenie zistených nedostatkov v súvislosti s uplatňovaním segregáčnych praktík. Stredisko bude situáciu na tejto škole nielen monitorovať, ale aj navrhovať konkrétne odporúčania na odstránenie segregácie.

Základná škola, 8. mája 640/39, Svidník

Inšpekcia vykonala v roku 2024 kontrolu aj v Základnej škole na ul. 8. mája 39, Svidník. V čase inšpekcie poskytovala škola výchovu a vzdelávanie 236 žiakom, z toho 13 pochádzalo z marginalizovanej rómskej komunity. Škola mala zriadených 12 tried, z ktorých bolo 11 bežných tried a 1 športová trieda. V rámci kontroly inšpekcia zistila, že škola v školskom roku 2024/2025 vzdelávala v 5. ročníku spolu 24 žiakov. Uvedený počet žiakov nepresahoval školským zákonom povolený najvyšší počet žiakov v triede nižšieho stredného vzdelávania. Škola i napriek tomu týchto žiakov zaradila do dvoch tried – do 5.A a do 5.B. Do 5.A triedy bolo zaradených 14 žiakov (10 nerómski žiaci a 4 rómski žiaci), ktorí pochádzali výlučne z mesta Svidník a z nich boli 4 žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia. Do 5.B triedy bolo zaradených

10 žiakov z obce Ladomírová, z ktorých všetci boli rómskeho etnika a zároveň 9 z nich bolo zo sociálne znevýhodneného prostredia. Ďalej bolo zistené, že pri vyučovaní predmetov matematika a slovenský jazyk a literatúra boli žiaci 6.A a 6.B triedy rozdelení do 2 skupín, a to tak, že do jednej skupiny boli zaradení žiaci výlučne rómskeho etnika.

Na základe spolupráce s Poradňou Stredisko zistilo, že žiaci a žiačky zaradení do 5.B pochádzajú z obce Ladomírová, kde sa v rámci Základnej školy Ladomírová vzdelávajú len v prvých štyroch ročníkoch. Po ukončení štvrtého ročníka deti z tejto školy pokračujú na iných školách. Škola ich umiestnenie do samostatnej triedy odôvodnila tým, že ide o dočasné riešenie s cieľom prekonať zaostávanie vo výučbe žiakov a žiačok, ktorí prišli

¹⁴¹ Porovnaj 184. bod odôvodnenia Rozsudku ESLP vo veci *Oršuš a ďalší proti Chorvátsku*, číslo sťažností: 15766/03, dostupného <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-97689%22%7D>

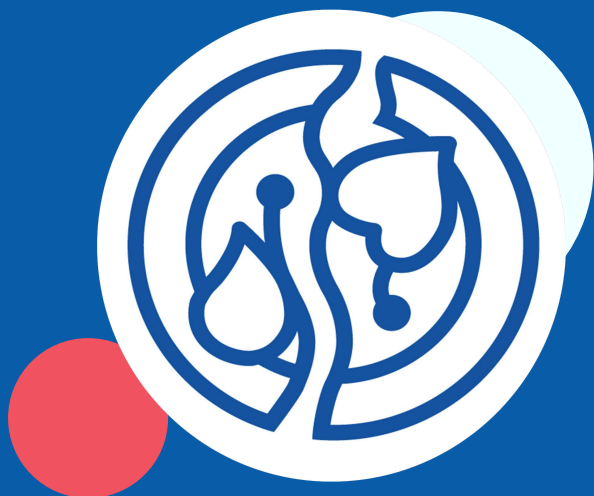
z Ladamírovej. Vytvorila im preto samostatnú triedu na dorovnanie rozdielov a v nasledujúcom školskom roku majú pokračovať v triede spoločne s ostatnými deťmi. Stredisko

bude situáciu na tejto škole monitorovať, najmä skutočnosť, či je takéto rozdelenie tried v ročníku len dočasné na dorovnanie rozdielov, ako to uvádza škola.

Odporúčania:

Stredisko odporúča:

1. **Ministerstvu investícií a Ministerstvu školstva** vymedzenie nesúlady s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ako vylučujúceho kritéria z možnosti uchádzania sa o finančné prostriedky na účely výstavby a rozširovania priestorov škôl a školských zariadení.
2. **Ministerstvu školstva** prijatie kontrolného mechanizmu, ktorý by prispel k dohľadu nad využitím finančných prostriedkov z výzvy na odstránenie dvojzmennej prevádzky základných škôl v súlade s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie.
3. **Ministerstvu školstva**, aby prehodnotilo právny rámec národnostného školstva tak, aby bol v súlade s Dohovorom UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, ako aj s Európskou chartou.
4. **Ministerstvu školstva**, aby prehodnotilo pilotný projekt národnostnej školy v Rakúsoch v zmysle jeho súladu s čl. 2 písm. b) Dohovoru UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, ako aj s čl. 8 ods. 1 písm. b) Európskej charty.

76 Závěr

Predkladaná Správa za rok 2024 poskytuje objektívny a aktuálny obraz o stave dodržiavania ľudských práv a základných slobôd a uvádza konkrétne a adresné odporúčania sledujúce zlepšenie stavu ochrany a podpory ľudských práv a základných slobôd na území SR vrátane požiadavky dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania.

V prvej kapitole Stredisko hodnotilo plnenie odporúčaní adresovaných jednotlivým subjektom v Správe za rok 2023. Stredisko konštatuje, že väčšinu odporúčaní ich adresáti nespĺnili a apeluje na ich adresátov, aby spĺnili tie, ktoré doposiaľ realizované neboli. Vzhľadom na skutočnosť, že väčšina odporúčaní ich adresátmi splnená nebola, Stredisko na ne v jednotlivých kapitolách Správy za rok 2024 nadväzuje a bližšie ich rozvíja.

V druhej kapitole Stredisko zameralo svoju pozornosť na nenávistné prejavy (nielen) v online priestore a potenciál rizík ich dopadu na normatívne garancie ochrany ľudských práv a základných slobôd. Právne rámce problematiky nenávistných prejavov sú rôznorodé v závislosti od hypotéz právnych noriem súkromnoprávnej a verejnoprávnej povahy. V oblasti ochrany a podpory ľudských práv a základných slobôd sú diskutované prizmou ochrany slobody prejavu a jej kolízie s ochranou ľudských práv menšín či osôb,

ktorým ústavný a medzinárodný ľudskoprávny normatív priznáva osobitnú ochranu v kontexte výkonu im prináležiacich ľudských práv a základných slobôd. Z dôvodu absencie systematicky usporiadaných poznatkov o normatívnom a obsahovom rámci nenávistných prejavov predkladá v druhej kapitole Stredisko ucelený obraz o doposiaľ absentujúcich poznatkoch. Syntetizuje ich s vlastnými zisťovaniami, ako aj výsledkami monitorovacích procesov realizovanými na území Slovenskej republiky aj Európskej únie. Stredisko so znepokojením a výzvou na nápravu prijíma informácie o výskyte nenávistných prejavov, a to najmä zo strany predstaviteľov mocenských orgánov štátu, voči uvedeným menšinám.

V tretej kapitole Stredisko vyjadrilo znepokojenie nad postupným naštrbovaním právneho štátu v Slovenskej republike, a to nielen vo svetle výziev, ktorým sa tretia kapitola venuje, ale aj ďalších udalostí a krokov, ktorým sa Stredisko bližšie venuje v Správe o právnom štáte. Vo vydávaní osobitnej správy na tému právneho štátu a organizovaní aktivít na šírenie osvetu o potrebe posilňovania právneho štátu sa Stre-

disko bude usilovať pokračovať aj naďalej.

Za rok 2024 sa Stredisko v Správe o právnom štáte venovalo okrem rizík pre realizáciu občianskych a politických práv v súlade s medzinárodným štandardom aj snahám o narušenie slobodného a nezávislého mediálneho priestoru, v ktorom dominujú fakty, pokračujúcej praxi využívania pozícií v štátnej správe ako straníckych aktív, s ktorými možno voľne nakladať, ako aj útokom na zástupcov občianskej spoločnosti a médií.

78

V štvrtej kapitole Stredisko poukázalo na legislatívnu činnosť vlády SR v roku 2024 vo vzťahu ku školskému zákonu, do ktorého bola včlenená právna záväznosť Štandardov dodržiavania zákazu segregácie vo výcho-

ve a vzdelávaní ako základných pravidiel, princípov a postupov predchádzania a eliminácie segregácie vo výchove a vzdelávaní. Stredisko v tejto súvislosti vyslovilo právny názor, že takáto právna úprava môže viesť k vytvoreniu paralelného vzdelávacieho systému pre rómske deti, oddeleného od bežného vzdelávacieho prúdu. Stredisko sa v rámci kapitoly zaoberalo aj otázkou pasívnej vecnej legitimácie v rozhodovacej činnosti súdov vo veciach segregácie v roku 2024, pričom dospelo k záveru o nejednotnosti určovania pasívne vecne legitimovaných subjektov v kontexte právnej istoty v obdobných prípadoch. Súčasťou štvrtej kapitoly sú aj prípady, ktorým sa Stredisko venovalo v súvislosti so segregáciou vo vzdelávaní uplynulý rok.

1. **poslancom a poslankyniam Národnej rady, členom a členkám vlády SR**, aby nijako (ani nepriamo) neútočili na zraniteľné skupiny obyvateľstva žijúceho na území Slovenskej republiky, obzvlášť na LGBTI+ ľudí, Rómkov a Rómov, či utečenky a utečencov.
2. **členom a členkám vlády SR**, aby upustili od zámerov a konaní smerujúcich k obmedzovaniu financovania činností spojených s podporou a ochranou práv menších žijúcich na území Slovenskej republiky, obzvlášť LGBTI+ ľudí, a nevzbudzovali tak u ich príslušníkov a príslušníkov pocit ohrozenia z obmedzovania ich slobôd.
3. **funkcionárkam a funkcionárom samospráv**, aby sa verejne angažovali v podpore a ochrane práv menších, žijúcich na nimi spravovaných územiach.
4. **médiám a verejne známym osobám**, aby v prípade informovania o negatívnych činoch príslušníkov alebo príslušníčok menších neuvádzali irelevantné informácie o ich pôvode, národnosti, etnicite, či sexuálnej orientácii a prispievali tým k zníženiu miery výskytu stereotypov a predsudkov voči menšinám.
5. **médiám a verejne známym osobám**, aby v prípade informovania o pozitívnych činoch príslušníkov alebo príslušníčok menších informovali aj o ich pôvode, národnosti, etnicite, či sexuálnej orientácii a prispievali tým k zlepšovaniu ich celospoločenského vnímania a zvyšovaniu miery tolerancie a vzájomného rešpektu medzi väčšinovým obyvateľstvom a menšinami.
6. **členom a členkám vlády SR**, aby verejne uznali dôležitú a legitímnu úlohu obhajcov ľudských práv pri podpore ľudských práv, demokracie a právneho štátu ako základného prvku zabezpečenia ich ochrany, a to aj rešpektovaním nezávislosti ich organizácií a zabránením stigmatizácie ich práce.
7. **poslancom a poslankyniam Národnej rady** nepodporiť aktuálne predloženú novelu zákona o neziskových organizáciách (tlač 245) a členom a členkám vlády SR iniciovať riadny legislatívny proces k potrebným zmenám legislatívy regulujúcej občiansku spoločnosť a lobing, a to za účasti zástupcov občianskej spoločnosti a rešpektujúc medzinárodné štandardy.

8. **členom a členkám vlády SR** prehodnotiť plošný zákaz zhromažďovania upravený tzv. lex atentát a ponechať riadenie bezpečnostných rizík na príslušných orgánoch činných v trestnom konaní v jednotlivých prípadoch na základe konkrétnych okolností, ktoré podliehajú súdnej kontrole a sú v súlade s medzinárodnými normami v oblasti ľudských práv.
9. **Ministerstvu investícií a Ministerstvu školstva** vymedzenie nesúlady s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie ako vylučujúceho kritéria z možnosti uchádzania sa o finančné prostriedky na účely výstavby a rozširovania priestorov škôl a školských zariadení.
10. **Ministerstvu školstva** prijatie kontrolného mechanizmu, ktorý by prispel k dohľadu nad využitím finančných prostriedkov z výzvy na odstránenie dvojzmennej prevádzky základných škôl v súlade s princípmi desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie.
11. **Ministerstvu školstva**, aby prehodnotilo právny rámec národnostného školstva tak, aby bolo v súlade s Dohovorom UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, ako aj s Európskou chartou.
12. **Ministerstvu školstva**, aby prehodnotilo pilotný projekt národnostnej školy v Rakúsoch v zmysle jeho súladu s čl. 2 písm. b) Dohovoru UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, ako aj s čl. 8 ods. 1 písm. b) Európskej charty.